

Jonna Autio & Henna Hakala

Vanhempien alkoholinkäyttö 5.–6. -luokkalaisten lasten näkökulmasta

Opinnäytetyö

Kevät 2013

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Hoitotyön koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Hoitotyön koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sairaanhoidajan suuntautumisvaihtoehto

Tekijät: Jonna Autio ja Henna Hakala

Työn nimi: Vanhempien alkoholinkäyttö 5.–6. -luokkalaisten lasten näkökulmasta

Ohjaajat: Annu Peltoniemi, TtT, yliopettaja ja Raija Tolonen, THM, lehtori

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 56

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa 11–13-vuotiaiden lasten käsityksistä vanhempiensa alkoholinkäytöstä ja saadun tiedon avulla arvioida lasten hyvinvointia. Tavoitteena oli myös lisätä terveydenhuollon ammattilaisten ja muiden lasten parissa työskentelevien sekä vanhempien tietoa välittämällä saadut tutkimustulokset heille ja käytäntöön. Tarkoituksena oli kartoittaa kvantitatiivisen kyselytutkimuksen avulla kolmen eri Etelä-Pohjanmaan alueen ala-asteen 5.–6. -luokkalaisten suhtautumista vanhempiensa alkoholinkäyttöön.

Opinnäytetyö toteutettiin kyselytutkimuksena. Kyselylomakkeet jaettiin kolmeen eri Etelä-Pohjanmaan kouluun. Kyselyyn saivat osallistua 11–13-vuotiaat tytöt ja pojat vanhempien luvalla. Vastausprosentiksi saatiin 58 %. Aineisto käsiteltiin sekä sisällön erittelyllä että tilastollista menetelmää hyödyntäen SPSS 19 -ohjelman avulla.

Kyselyn tulosten mukaan enemmistöllä lapsista menee hyvin. Vain yksittäistapaukset ilmoittivat asioiden olevan huonommin. Enemmistö vastanneiden äideistä ei käytä alkoholia lasten seurassa, ja lähes jokainen vastanneista koki, ettei äidin alkoholinkäytöstä tule ongelmia perheeseen. Isän kohdalla noin kaksi kolmasosaa vastanneista ilmoitti, ettei isä käytä alkoholia heidän läsnä ollessaan, ja lähes kaikki vastanneista kokivat, ettei hänen alkoholinkäytöstään aiheudu ongelmia perheeseen. Tuloksista kävi ilmi, etteivät vanhemmat yleensä ole humalassa lasten aikana, eivätkä lapset yleisesti ottaen pidä pahana vanhempien alkoholinkäyttöä. Suurin osa vastanneista ei kokenut tarvitsevänsä apua vanhempien alkoholinkäyttöön liittyvissä asioissa. Yksittäisetkin vanhempien alkoholinkäytön vuoksi apua tarvitsevat tapaukset on kuitenkin tärkeä huomata, joten lasten parissa työskentelevien täytyisi jatkossa pyrkiä tunnistamaan kärsivät lapset heidän hyvinvointinsa parantamiseksi. Lasten parissa työskentelevät ovat ensisijaisen tärkeässä asemassa lasten hyvinvoinnin edistäjinä, sillä monesti heidän puuttumisensa tilanteeseen on lapselle ainoa keino tulla huomatuksi.

Avainsanat: alkoholi, alkoholinkäyttö, vanhemmuus, lapsuus, lapsiperhe

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Nursing

Specialisation: Bachelor of Nursing

Authors: Jonna Autio and Henna Hakala

Title of thesis: Parental alcohol use from the 5th and 6th graders' point of view

Supervisors: Annu Peltoniemi, PhD, Principal Lecturer and Raija Tolonen, MNSc, Senior Lecturer

Year: 2013

Number of pages: 56

Number of appendices: 3

The aim of this thesis was to provide information about children aged 11 to 13 regarding their perception of parental alcohol consumption and use, as well as to evaluate children's welfare using the acquired information. The aim was also to increase the knowledge of health care professionals, parents and other child field workers by relaying the acquired research results to them and implement it in their practical work. The purpose was to survey the attitude of 5th and 6th graders of three different Southern Ostrobothnian elementary schools on parental alcohol use by utilizing a quantitative questionnaire study.

The thesis was carried out as a questionnaire study. Questionnaires were distributed to three different schools of South Ostrobothnia. The survey was open to 11–13-year-old girls and boys with their parents' consent. The response rate reached 58 per cent. The data was processed by utilizing both a statistical method with SPSS 19- software and content analysis.

According to the study, the majority of the children were doing well. Only individual cases reported of things being worse. The majority of the respondents' mothers do not use alcohol when accompanied by children and almost all of the respondents found that mother's alcohol use does not inflict family problems. About two-thirds stated that the father does not use alcohol in their presence and again nearly all of the respondents found that his alcohol consumption does not inflict any family problems. The results revealed that parents are not generally under the influence of alcohol when their children are around and neither do children see their parents' alcohol use as bad. The majority of the respondents felt that they need no help regarding to their parents' alcohol problems. However, individual cases in need of help due to parental alcohol consumption are important to notice, thus employees working around children should aim to identify exposed children in order to improve their welfare. These workers possess key roles in enhancing the children's well-being, since their intervention is often the only way to get noticed.

Keywords: alcohol, alcohol use, parenting, childhood, family with children

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkoluettelo.....	6
1 JOHDANTO	7
2 SUOMALAISTEN ALKOHOLINKÄYTTÖ	9
2.1 Alkoholi ja alkoholikulttuuri Suomessa	9
2.2 Alkoholin riskikäytön rajat ja terveyshaitat.....	10
2.3 Alkoholinkäytön seuraukset	11
3 SUOMALAINEN LAPSIPERHE.....	14
3.1 Hyvän vanhemmuuden tunnusmerkit.....	14
3.2 Lapsuus kehitysvaiheena.....	16
4 ALKOHOLINKÄYTTÖ PERHEESSÄ.....	18
4.1 Vanhempien alkoholinkäyttö lapsiperheessä	18
4.2 Lapsi alkoholiperheessä	20
4.3 Vanhempien alkoholinkäyttö lapsen silmin.....	21
4.4 Vanhempien alkoholinkäytöstä kärsivän lapsen tunnistaminen	22
4.5 Apua tarvitsevan lapsen tukeminen	24
5 TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	26
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	27
6.1 Tutkimusmenetelmän valinta	27
6.2 Kyselylomakkeen laatiminen ja aineiston keruu	28
6.3 Aineiston analysointi	29
7 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	30
8 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	32
8.1 Kyselyyn vastanneiden taustatiedot.....	32
8.2 Äidin alkoholinkäyttö	33
8.3 Isän alkoholinkäyttö	37
8.4 Vanhempien alkoholinkäyttö	41

8.5 Lasten omat ajatukset vanhempiensa alkoholinkäytöstä	42
9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	46
9.1 Tulosten tarkastelua.....	46
9.2 Opinnäytetyön vaiheet	50
9.3 Tulosten eettisyys ja luotettavuus	52
LÄHTEET	54
LIITTEET	57

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Vastanneiden ikäjakauma prosentteina.	32
Kuvio 2. Äidin humalassa esiintyminen lapsen seurassa.	34
Kuvio 3. Lasten mielipiteet äidin alkoholiongelmasta.	36
Kuvio 4. Äidin alkoholinkäyttö lasten kokemana Etelä-Pohjanmaan alakoulujen välillä.	37
Kuvio 5. Isän humalassa esiintyminen lapsen seurassa.	38
Kuvio 6. Lasten mielipiteet isän alkoholiongelmasta	40
Kuvio 7. Isän alkoholinkäyttö lasten kokemana Etelä-Pohjanmaan alakoulujen välillä.	41
Kuvio 8. Lasten ajatuksia vanhempien nauttiessa alkoholia.	42
Kuvio 9. Lasten ajatukset vanhempien alkoholinkäytöstä.	44
 Taulukko 1. Eri ikäluokkien näkemykset vanhempien alkoholinkäytön aiheuttamista ongelmista omaan elämään.....	43

1 JOHDANTO

Alkoholin kulutus on viime vuosikymmeninä kasvanut Suomessa. Kokonaiskulutuksemme 10,4 litraa asukasta kohden on muuhun Eurooppaan verrattuna ylemmää keskitasoa, kun taas muihin Pohjoismaihin verrattuna huipputasoa. Alkoholia käytetään yleisimmin kotona ja viikonloppuisin. 2000-luvun kotijuomiskerrat ovat lisääntyneet ja nousseet yli 75 prosenttiin kaikista käyttökerroista. Täten todennäköisyys siihen, että lapset näkevät alkoholia käyttäviä ja humaltuvia aikuisia, on kasvanut. (Piispa 2010b, 20–21.)

Opinnäytetyön aiheeksi valittiin vanhempien alkoholinkäyttö lasten näkökulmasta, sillä se on ajankohtainen ja kiinnostava aihe. Aihe täsmentyi Seinäjoen ammattikorkeakoulun järjestämänä monialaisena tapahtumana Prismassa Kansainvälisenä lastenoikeuksien päivänä 20.11.2012. Itäpuiston (2008, 28, 73) mukaan on tavallista, että lapsen ymmärrystä asioihin vähätellään, ja siten hänen mielipiteitään ja näkemyksiään ei kuunnella, tai ne on helppo sivuuttaa, vaikka lapsi selvästi kärsisi vanhemman juomisesta. Lasten toiveet ja tarpeet jäävät usein huomiotta perheissä, joissa alkoholinkäyttö on ongelmallista. Monesti huomio kohdistuu alkoholia käyttävään vanhempaan, eikä huomioida, kuinka lapsi kokee ja tuntee asiat, tai miten ne häneen vaikuttavat. (Itäpuisto 2006, 282.) Lasten näkemyksiä aikuisten alkoholinkäytöstä on kuitenkin tärkeää kuulla, sillä monesti alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eläminen on ristiriidassa paitsi lapsen oikeuksien, myös hyvän lapsuuden kanssa (Itäpuisto 2008, 8). Näin ollen on tärkeää, että lapset saavat mielipiteensä ja mahdollisen avuntarpeensa kuuluviin tämän opinnäytetyön kautta.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa 11–13-vuotiaiden lasten käsityksistä vanhempiensa alkoholinkäyttöön ja saadun tiedon avulla arvioida lasten hyvinvointia. Tavoitteena on myös lisätä terveydenhuollon ammattilaisten ja muiden lasten parissa työskentelevien sekä vanhempien tietoa välittämällä saadut tutkimustulokset heille ja käytäntöön. Tarkoituksena on kartoittaa kvantitatiivisen kyselytutkimuksen avulla kolmen eri Etelä-Pohjanmaan alueen ala-asteen 5.–6. -luokkalaisten suhtautumista vanhempiensa alkoholinkäyttöön.

Opinnäytetyöhön haettiin tietoa erilaisista tietokannoista. Käytettyjä tietokantoja olivat Plari, Melinda, Nelliportaali, Aleksi, Cinahl ja Medline. Aiheeseen liittyvää tietoa etsittiin Internetistä myös Google-selaimen avulla.

2 SUOMALAISTEN ALKOHOLINKÄYTTÖ

2.1 Alkoholi ja alkoholikulttuuri Suomessa

Päihde on yleisnimi kaikille kemiallisille aineille, jotka aiheuttavat elimistössä päihtymyksen tunteen ja/tai humalatilaa. Suomessa alkoholi määritellään sosiaalisesti päihteksi. Alkoholi on lain mukaan rajoitetusti sallittu. (Dahl & Hirschovits 2002, 5.) Alkoholin myynti ja sen välitys alle 18-vuotiaille on laissa kiellettyä (L 8.12.1994/ 1143).

Alkoholi määritellään aineeksi, joka valmistetaan sokeri- ja tärkkelyspitoisista kasveista käymisen avulla. Se on vesiliukoista ja väritöntä nestettä, joka imeytyy nopeasti ruoansulatuskanavasta kulkeutuen kaikkiin kudoksiin, mukaan lukien aivoihin. Jo pieninä määrinä alkoholi lamaa keskushermostoa, mistä oireena on muun muassa heikentynyt toimintojen kontrolli. (Dahl & Hirschovits 2002, 130.)

Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2011 - tutkimuksen mukaan vuonna 2011 naisista 15 % ja miehistä 12 % ei ole käyttänyt alkoholia ollenkaan. Samana vuonna naisista 13 % ja miehistä 34 % käytti väkeviä alkoholijuomia edellisen viikon aikana. Sen sijaan vähintään kerran viikossa kuusi annosta tai enemmän kerrallaan kertoi juoneensa naisista 7 % ja miehistä 23 %. (Helakorpi, Holstila, Virtanen & Uutela 2011, 17.)

TERVAS - terveelliset valinnat ja räätälöidyt syömisen ja liikkumisen mallit 2009–2011 - hankkeen mukaan eteläpohjalaisista naisista 25 % ja miehistä 17 % ei käyttä alkoholia ollenkaan. Tutkimuksen mukaan miesten viikoittainen alkoholinkäyttö on yleisempää kuin naisilla, sillä 17 % naisista ja 34 % miehistä ilmoitti käyttävänsä alkoholia viikoittain. 18–24-vuotiailla naisilla satunnainen alkoholinkäyttö oli yleisintä (72 %), kun taas miesten viikoittainen käyttö 25–44-vuotiailla oli 36 % ja 45–65-vuotiailla oli 34 %. (Finne ym. 2012, 19–20.)

2.2 Alkoholin riskikäytön rajat ja terveyshaitat

Suomessa alkoholinkäytön riskirajana pidetään miehillä vähintään 24 alkoholiannosta ja naisilla 16 annosta viikossa. Vastaavasti kertakäytön riskirajana miehillä on vähintään seitsemän annosta ja naisilla vähintään viisi annosta. Yksi alkoholiannos vastaa 33 cl keskiolutta, 4cl väkeviä tai 12 cl mietoa viiniä. Erot sukupuolien välillä johtuvat siitä, että miesten paino ja elimistön vesitilavuus ovat keskimäärin suurempia kuin naisten, jolloin myös alkoholi jakaantuu miehillä paremmin. On kuitenkin muistettava, että riskikäytön rajat eivät esitä turvallisen juomisen rajaa, vaan alkoholin aiheuttamia haittoja voi ilmetä myös, jos käyttää vähemmän alkoholia. (Seppä, Alho, Kiianmaa 2010, 10.)

Alkoholin käyttöä voi testata eri menetelmin, muun muassa AUDIT-testillä ja mini-interventiolla. Sepän ym. (2010, 33) mukaan AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test) on kyselytesti, joka on menetelmä ongelmallisen alkoholinkäytön toteamisessa ja seulonnassa. Se on laajasti kaikkien saatavissa ja tarkoitettu itsehavainnointimenetelmäksi. AUDIT-testissä on kymmenen kysymystä, jotka on arvioitu nollasta neljään, ja maksimipistemäärä testissä on 40. Riskikäytön rajana pidetään useimmiten kahdeksaa pistettä tai siitä ylöspäin. (Seppä ym. 2010, 33.) Toisena menetelmänä käytetään mini-interventiota eli alkoholinkäytön lyhytneuvontaa, jonka avulla hoitotyöntekijä voi ottaa puheeksi asiakkaan alkoholinkäytön ja antaa neuvoja sen vähentämiseksi sekä tunnistaa asiakkaan riskikulutuksen (Alkoholinkäytön puheeksiotto ja mini-interventio, [viitattu 18.4.2013]).

Alkoholilla on monia haitallisia terveysvaikutuksia. Alkoholin vaikutus on keskeisintä aivoissa, josta muut haitat aiheutuvat. Useimmiten haitallinen aivovaikutus johtaa alkoholiriippuvuuden kehittymiseen. Riippuvuuden kehittyminen puolestaan johtaa hyvinvoinnin heikentymiseen. Arvioitu alkoholin osuus kaikista väestön terveyshaitoista on Euroopassa 12 % ja maailmassa 4 %. (Seppä ym. 2010, 12.)

Tavallisimpia ongelmallisen alkoholinkäytön terveysongelmia ovat muun muassa masennus, ahdistus, unettomuus, vatsan sairaudet, kohonnut verenpaine, hermostoon liittyvät häiriöt ja tapaturmat. Ongelmakäyttö voi aiheuttaa myös sydämen rytmihäiriöitä ja aivoverenvuotoa. Pitkäaikainen ongelmallinen alkoholinkäyttö lisää

riskiä sairastua esimerkiksi haimatulehdukseen, aivosurkastumaan ja maksakirroosiin. (Seppä ym. 2010, 12.)

Kuolemanvaara on kolminkertainen alkoholin liikkakäyttäjillä verrattuna muuhun väestöön. Myös elinikä on yli kymmenen vuotta keskimääräistä lyhyempi alkoholi-riippuvaisilla henkilöillä. Työikäisillä suomalaisilla, sekä miehillä että naisilla, yleisin kuolinsyy on alkoholiperäinen tauti tai alkoholimyrkytys. Myös alkoholiin liittyvät tapaturmat ovat yleistyneet, ja melkein 40 %:lla on veressään alkoholia tapaturmassa kuollessaan. Henkirikoksen uhreista yli puolet ja itsemurhan tehneistä noin kolmasosa (30 %) kuolee alkoholin vaikutuksen alaisena. (Seppä ym. 2010, 12.)

2.3 Alkoholinkäytön seuraukset

Humalatila. Humala muodostuu, kun ihmisen aivot lamaantuvat alkoholia juodessa. Humalatilan voimakkuuteen vaikuttavat sukupuoli, ikä ja ruumiinpaino. Myös käyttökokemuksilla on merkitystä, sillä toiset ovat luonnostaan enemmän tai vähemmän herkkiä alkoholin vaikutuksille. Mitä korkeampi veren alkoholipitoisuus on, sitä voimakkaampi on humala ja aivojen lamaantuminen. (Seppä ym. 2010, 18.)

Humalatilan voimistuminen lamaa henkisiä ja fyysisiä toimintoja. Tällöin muun muassa suorituskky laskee, reaktioaika hidastuu ja tapaturmariski kasvaa. Nousu-humalassa ihminen kokee rentoutumisen tunnetta, mielihyvän kokemusta, itsevarmuuden lisääntymistä ja estojen katoamista, joka ilmenee esimerkiksi puheliaisuutena. (Dahl & Hirschovits 2002, 130.) Huttusen (2011) mukaan humalatilojen tuloksina voivat olla muun muassa avioero, ristiriidat läheisten kanssa, taloudelliset vaikeudet, rikkeet tai rikokset ja rattijuoppous.

Alkoholiongelma. Alkoholiongelmalle ei ole yhtä ainoaa oikeaa määritelmää. Alkoholiongelman määrittäminen voi perustua määrien lisäksi sosiaalisiin ja toiminnallisiin seurauksiin, joita juominen aiheuttaa. Alkoholia ongelmallisesti käyttävä ei juomisen vuoksi pysty tai halua huolehtia perheestään tai työstään ja aiheuttaa näin haittoja ympäristöön. (Pirskanen 2011, 43–44.)

Alkoholiriippuvuus. Alkoholin ongelmakäytön vaikeimpana muotona pidetään alkoholiriippuvuutta, joka määritellään oireyhtymäksi. Alkoholiriippuvuus voidaan perustella sen yleisyyden vuoksi kansansairaudeksi. Suomalaisista aikuisista miehistä alkoholiriippuvaisia on 8 % ja naisista 2 %. (Seppä ym. 2010, 7, 9.) Huttusen (2011) mukaan noin 10–15 % miehistä kärsii alkoholiriippuvuudesta jossain elämän vaiheessaan. Vaikka miesten alkoholiriippuvuus on yleisempää kuin naisten, on naisten alkoholiriippuvuus viime vuosina yleistynyt (Huttunen 2011).

Alkoholiriippuvaiselle henkilölle on ominaista, että hän käyttää alkoholia suurempia määriä tai pitempään, mitä hänen oli aloittaessaan tarkoitus. Alkoholiriippuvainen ei pysty vähentämään tai lopettamaan alkoholinkäyttöään, vaikka haluisi. Hän ei myöskään pysty lopettamaan juomistaan, vaikka tietää sen haitoista. Alkoholisteista osa juo joko yksinään tai salaa, osa ravintolassa tai kotonaan. (Huttunen 2011.)

Alkoholiriippuvuus ilmenee, kun ihmisen käytös muuttuu. Käytöksen muuttuminen on seurausta alkoholien aiheuttamista muutoksista aivoissa. Myös yksilön tapa havainnoida, ajatella ja tuntea muuttuu. Alkoholiriippuvuudessa ei ole kyse siitä, että ihminen juo liikaa. Kyse on ennen kaikkea psyykkisestä riippuvuudesta, joka ilmenee pakonomaisena tarpeena saada alkoholia. (Seppä ym. 2010, 9.)

Vieroitusoireet alkavat muodostua, kun veren alkoholipitoisuus laskee lähelle nollaa. Lievät vieroitusoireet ilmenevät muun muassa yliärttyisyytenä, vapinana, pahoinvointina, unihäiriöinä ja masentuneisuutena. Vaikeita vieroitusoireita puolestaan ovat muun muassa pahoinvointi, oksentelu, kouristukset ja hallusinaatiot. Alkoholiriippuvaisella henkilöllä tarve alkoholien saamiseen ilmenee myös silloin, kun vieroitusoireet ovat menneet ohi. (Seppä ym. 2010, 9, 25–26.)

Sepän ym. (2010, 23) mukaan alkoholiriippuvuus kehittyy asteittain. Alkoholilla on hallitseva asema siitä riippuvaisen elämässä. Riippuvuuden kasvaessa ihmisen terveydellinen ja sosiaalinen hyvinvointi heikkenevät. Kontrollitoimaton alkoholinkäyttö hankaloittaa perhe-elämää ja ansiotyön hoitamista, mikä puolestaan aiheuttaa muita sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia. Nämä ongelmat vaikuttavat paitsi

riippuvaiseen henkilöön, myös hänen työyhteisöönsä ja lähiomaisiinsa. (Seppä ym. 2010, 23.)

3 SUOMALAINEN LAPSIPERHE

3.1 Hyvän vanhemmuuden tunnusmerkit

Vanhemmuuden käsite sisältää laajasti vanhemman ajatteluun, käyttäytymiseen ja tunne-elämään liittyviä tekijöitä, jotka liittyvät lapsen kasvatukseen ja hoitoon (Pajulo, Pyykkönen & Karlsson 2012). On etuoikeus saada olla äiti tai isä. Lapsista, vanhemmuudesta ja omasta perheestä on syytä nauttia, iloita ja olla ylpeä. Välillä on kuitenkin oikeus olla väsynyt, ärtynyt ja riittämätön sekä pyytää itselleen tukea. Monesti aikuinen miettii, onko hän riittävä vanhempi. (Vanhemmuus ja kasvatus, [viitattu 11.4.2013].) Hansson ja Oscarsson (2006, 30) toteavat, että hyvä vanhemmuus ei tarkoita täydellistä vanhemmuutta. Hyvää vanhemmuutta on monenlaista, ja sitä voi aina kehittää (Lindroos 2010). Vanhemmuuteen vaikuttavat esimerkiksi oma menneisyys ja tämän hetkinen elämäntilanne (Vanhemmuus ja kasvatus, [viitattu 11.4.2013]).

Vanhemmat tukevat lastensa yksilöllistä kasvua, mutta lapset ja nuoret tarvitsevat kuitenkin kannustusta myös kodin ulkopuolisilta aikuisilta. Vanhempien tehtävänä on toimia huoltajana, antaa rakkautta, asettaa rajoja, rohkaista ja toimia esimerkiksi. Huoltajana toimiminen edellyttää, etteivät vanhemmat jätä lasta turvattomaksi, jolloin hän on altis fyysiselle tai psyykkiselle vahingolle. (Lindroos 2010.) Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja tasapainoisesta kehityksestä on lapsen vanhemmilla. Huoltajan tehtävänä on varmistaa lapsen fyysinen ja psyykinen kehitys antamalla lapselle ruoka, vaatteet, ulkoilua ja virikkeitä sekä riittävä lepo ja uni (Lindroos 2010).

Rakkauden antamisella ja hyväksynnällä on keskeinen merkitys lapsen oman persoonan kehittymiselle. Vanhemman on tärkeää näyttää lapselle, että hänen ajatuksillaan ja tunteillaan on merkitystä. Tällöin lapsen itsetunto kehittyy, ja hänen persoonallisuutensa säilyy ehjänä. Lapselle on myös merkittävää saada nähdä, että hän ilahduttaa lähimpiään. Vanhemman antama lohdutus puolestaan auttaa lasta palauttamaan mielen tasapainon ja opettaa häntä rauhoittumaan. Keskeises-

sä asemassa vanhempi-lapsi -suhteessa ovat myös lapsen kuunteleminen ja vakavasti ottaminen sekä yhteinen ajanvietto päivittäin. (Lindroos 2010.)

Vanhemman tehtävänä on asettaa selkeät rajat, joilla hän antaa lapselleen turvallisuuden tunnetta. Rajojen opettamisen ja turvallisuuden tunteen antamisen kautta lapsi oppii kontrolloimaan omaehtoista käyttäytymistä. Rajat myös opettavat lapsen tiedostamaan oikean ja väärän, eli mitä saa tehdä ja mitä ei. Tämä kuitenkin edellyttää aikuiselta johdonmukaisuutta ja rajoitusten perusteluja. Perustelujen myötä lapsi oppii ajattelemaan itsenäisesti. Tärkeää on huomioida lapsi silloin, kun hän käyttäytyy oikein. Ajan mittaan lapsen on opittava kestäämään turhautumista, kuten sietämään epäonnistumisia. Rajat edesauttavat lasta omaksumaan yhteiselämän säännöt. (Lindroos 2010.)

Vanhempien tehtävänä on toimia esimerkkinä lapselleen. Heidän käyttäytymisensä ja elämäntapansa pitäisi luoda lapselle turvallisuuden tunnetta, sillä ei ole hyväksi, jos lapsi joutuu toistuvasti kokemaan huolta tai pelkoa. Vanhemmat ovat lapsen esikuvana paitsi keskustelijana, kuuntelijana, kannustajana ja itsenäisyyden tukijana, niin myös ristiriidoissa auttajana ja ihmissuhteiden vaalijana. Läsnäolonsa kautta aikuinen kannustaa lasta itsenäisyyden ja yhteistyötaitojen kehittämiseen sekä auttaa häntä käsittämään ihmisten välisiä suhteita. (Lindroos 2010.)

Rohkaisemisen, rakkauden antamisen ja rajojen asettamisen pitäisi olla tasapainossa toistensa kanssa, sillä pelkkä rakkaus johtaa lapsen hemmotteluun. Toisaalta pelkkä kurin ja rajojen ylläpito ei kasvata lapsesta luotettavaa vastuunottajaa. (Lindroos 2010.) Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (L 8.4.1983/361) velvoittaa vanhempia kasvattamaan lasta siten, että hän saa ymmärtämystä, hellyyttä ja turvaa. Lain mukaan lapsen alistaminen, ruumiillinen kurittaminen ja muu loukkaava kohtelu ei ole sallittua. Lasta tulee myös tukea aikuisuuteen ja itsenäistymiseen. (L 8.4.1983/361.) Lapselle muodostuu sisäistä vahvuutta menestyä elämässä, kun hän saa kasvaa turvallisessa ja hyväksyvässä ympäristössä (Lindroos 2010).

3.2 Lapsuus kehitysvaiheena

Lapsuuden ja koko elämän aikana kehitystä tapahtuu psyykkisellä, fyysisellä ja motorisella sekä sosiaalisella kehityksen osa-alueella. Psyykkinen kehitys käsittää muun muassa tunne-elämän ja persoonallisuuden kehityksen, kun taas sosiaalinen kehitys käsittää sosiaalisen vuorovaikutuksen ja ihmissuhteet. Fyysiseen ja motoriseen kehitykseen sisältyvät fyysinen kasvu ja liikkeiden kehitys. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 8.)

Lapsuus on merkittävä aikakausi kognitiivisten eli tiedonkäsittelyyn liittyvien toimintojen, kuten havaitsemisen, ajattelun ja keskittymiskyvyn, kehittymisen kannalta. Lapsen ja vanhemman keskinäinen myönteinen kanssakäyminen ja lapsen emotionaalinen tukeminen edistävät lapsen kognitiivista kehittymistä. Lapsen kehityksen ja toiminnan ymmärtäminen luo perustan hänen hoidolleen ja kasvatukselleen. (Nurmiranta ym. 2009, 17, 33.)

Varhaisnuoruudessa eli 11–14-vuotiaiden fyysiset muutokset ovat suurimman murroksen kohteena. Psykososiaalisella osa-alueella keskeistä ovat ystävyssuhteiden muodostaminen samanikäisten kanssa sekä kapinointi vanhempia ja muita auktoriteetteja vastaan. Toisaalta nuori kuitenkin tarvitsee vanhempiaan ja ystäviään minuutensa luomiseen. (Nurmiranta ym. 2009, 72, 78.) Tästä syystä vanhempien antama malli varhaisnuoruudessa on erityisen tärkeää. Esimerkiksi vanhempien alkoholinkäyttö voi johtaa varhaisnuoren alkoholinkäyttöön (Itäpuisto 2008, 59–60). Laki holhoustoimesta määrittelee alaikäiseksi alle 18-vuotiaan ja täysikäiseksi 18 vuotta täyttäneen henkilön (L 1.4.1999/442).

Lapsen tarpeet. Lapsen perustarpeita ovat rakkaus ja välittäminen, nähdä ja kuulla tuleminen, riittävä ravinto, puhtaus ja vaatetus, virikkeiden saaminen, turvallisuus ja valvonta (Lindroos 2010). Näiden tarpeiden lisäksi jokainen lapsi tarvitsee huolenpitoa, hellyyttä ja läheisyyttä sekä pysyviä, vastavuoroisia ja myönteisiä ihmissuhteita, joissa hän saa kerta toisensa jälkeen kokea muiden luottavan häneen ja välittävän hänestä sekä hyväksyvän hänet omana itsenään. Lapsi tarvitsee myös iänmukaisia sääntöjä ja rajoja sekä turvaa. (Vanhemmuus ja kasvatust, [viitattu 11.4.2013].)

Onnellinen lapsuus. Hanssonin ja Oscarssonin (2006, 38) mukaan onni on ohimenevä tila, jossa ihmiset kokevat olevansa aika ajoin, hetkittäin. Lapsen arkinen onni muodostuu siitä, että hän tuntee olonsa turvalliseksi ja saa rakkautta ja arvostusta vanhemmilta ja muilta läheisiltä. Lapset ovat onnellisia silloin, kun he luottavat itseensä, tuntevat itsensä rakastetuiksi ja pystyvät käsittelemään arjen ilot ja surut. Onnellisia he ovat myös silloin, kun he voivat luottaa siihen, että aikuiset huolehtivat heistä ja haluavat heidän parastaan. (Hansson & Oscarsson 2006, 8, 11.)

4 ALKOHOLINKÄYTTÖ PERHEESSÄ

4.1 Vanhempien alkoholinkäyttö lapsiperheessä

Perhe muodostuu aikuisista ja lapsista, joista jokaisella on oma tahto. Perheen tulee olla paikka, jossa lapsia kunnioitetaan ja jossa lapset kokevat olevansa turvassa ja kuuluvansa perheenjäseneksi. Perheelle on hyvin oleellista, miten vanhempien välinen vuorovaikutus toimii, ja onko heidän välillään rakkautta ja kunnioitusta. Mikäli perheessä on erimielisyyksiä, tulee ne selvittää kerralla. (Hansson & Oscarsson 2006, 30–31, 37.)

Kaikki alkoholinkäyttö ei ole pahasta lapsiperheissä. Alkoholit voi kuulua perheen tapoihin ilman päihtymystä esimerkiksi ruoka- tai seurustelujuomana. Säännöllinen alkoholinkäyttö puolestaan johtaa riippuvuuteen ja lasten turvattomuuteen. Päihteidenkäyttö ei kuulu lapsiperheen arkeen. (Veijalainen & Lehtinen, [viitattu 12.4.2013].) Piispa (2010a, 175,178) viittaa artikkelissaan ”Alko vanhempien valistajana” vuoden 2008 juomatapatutkimuksen tuloksiin. Näiden mukaan vanhempien alkoholinkäyttö on lasten seurassa vähäistä ja vastuullista. Useimmiten vanhempien juomista ilmenee kotona ruokailutilanteissa ja saunottaessa. Humalajuominen etenkin kotona on harvinaista. Juomatapatutkimuksen mukaan lähes kaikki vanhemmat olivat sitä mieltä, ettei pienten lasten seurassa tule humaltua. Noin 70 % puolestaan oli sitä mieltä, ettei lasten seurassa tule käyttää ollenkaan alkoholia. (Piispa 2010a, 175, 178.)

Roineen ja Magnussonin (2010, 6) mukaan vanhempien häiritsevä alkoholinkäyttö vaikuttaa perheen väliseen viestintään ja vanhemmuuteen sekä perheen yhdessäoloon heikentävästi. Perheenjäsenten keskinäiset suhteet voivat huonoimmillaan olla kuluttavia ja alistavia (Pirskanen 2011, 14). Lapsen tarpeet voivat tulla laiminlyödyiksi, koska vanhemmat ovat humalassa tai krapulassa. Myös yhteenkuuluvuus kärsii, koska alkoholi on vanhemman ajatusten kohde ja ajan viejä, eikä hän siten mene mukaan muun perheen toimintaan eikä ole siitä innostunut. (Roine & Magnusson 2010, 6.) Yleisesti katsottuna perheissä, joissa alkoholin väärinkäyttöä tapahtuu, on heikompi toimivuus. Heidän ympäristönsä ei ole koossapysyvä, ja

heiltä puuttuvat rituaalit ja rutiinit. Heidän fyysisten ja sanallisten positiivisten tunteiden ja lämmön ilmaisut ovat heikompaa tasoa. Näistä perheistä löytyy myös enemmän ratkaisemattomia konflikteja. (Parental alcohol misuse and the impact on children 2006, 1.) Utoslahden ja Peltoniemen (2003, 171) mukaan on tärkeää huomioida, että lapset voivat altistua alkoholihaitoille niissäkin perheissä, joissa ei ole alkoholisteja.

Äitien päihdeongelmia pidetään lapselle paljon kielteisempänä kuin isien lähinnä siitä syystä, että äitejä saatetaan yhä pitää lasten ensisijaisina vanhempina. Kun äidillä on päihdeongelma, isän rooli vanhempana voi olla pieni. Vastaavasti isän ollessa päihdeongelmainen voi äidin asema vanhempana korostua. Näin ollen äiti saattaa olla perheestä huolehtiva aikuinen isän juodessa, mutta sama ei välttämättä päde päinvastoin. Naisten tavanomainen tehtävä siis korostuu miehen alkoholinkäytön tarkkailijana ja lasten hyvinvoinnin turvaajana. (Pirskanen 2011, 49.)

Raitasalo ja Holmila (2012, 57, 59) toteavat artikkelissa ”Äidin päihteiden käytön yhteys lapsen kokemiin haittoihin”, että naisen päihdeongelma voi vaikuttaa vakavasti hänen lapsensa terveyteen ja turvallisuuteen. Äidin päihdeongelmalla on todettu olevan myös yhteys lapsen psyykkisiin oireisiin ja käytöshäiriöihin (Raitasalo & Holmila 2012, 57, 59). Myös kirjallisuuskatsaus ”Parental alcohol misuse and the impact on children” (2006, 1) on saanut samansuuntaisia tuloksia siitä, että alkoholia käyttävien äitien lapsilla on suurempi riski altistua erilaisille riskeille, kuten masennukselle. Masennus on monimuotoinen ja -asteinen psyykinen häiriö, joka tavallisesti kehittyy pitkällä aikavälillä monien tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Hoitamaton masennus vaikuttaa elämänlaatuun heikentävästi. (Luhtasaari 2010.) Isän lievä juominen puolestaan lisää perheen pojan alkoholisoitumisriskiä aikuisiällä. On olemassa tutkimustietoa, jonka mukaan alkoholisti- ja ei-alkoholistiperheiden välillä on useita eroavaisuuksia. Alkoholiriippuvaisten vanhempien jälkikasvu altistuu herkemmin perheongelmille, joihin luokitellaan muun muassa sopimaton käytös ja lapsien verbaalinen tai fyysinen pahoinpitely. (Assanangkornchai, Geater, Saunders & McNeil 2001, 217–218.)

4.2 Lapsi alkoholiperheessä

Kaikki päihdeperheissä elävät lapset eivät luonnostaan kärsi vanhempiensa alkoholinkäytöstä (Havio, Inkinen & Partanen 2008, 158). Kuitenkin A-klinikkasäätiön vuoden 2009 Lasinen lapsuus -väestökyselyn mukaan joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä. Lasinen lapsuus -hankkeen kartoituksissa on puolestaan arvioitu Suomessa elävän satojatuhansia lapsia, jotka asuvat alkoholiongelmallisissa perheissä. (Piispa 2010b, 21.) Roine (2011, 33) kertoo artikkelissaan ”Vanhemman juomisesta huolta kantavien tyttöjen ja ammattiauttajien kohtaamia verkossa” erityisesti tyttöjen kokevan lähipiirin alkoholin kulutuksen häiritseväksi ja omaa elämäänsä haittaavaksi. Kysyttäessä lasten kokemuksia vanhempiensa haitallisesta alkoholinkäytöstä he kertoivat kokevansa sosiaalista ulkopuolisuutta, toistuvaa yksin jäämistä ja tunnetta siitä, ettei ole rakastettu. Lisäksi he joutuivat huolehtimaan vanhemmastaan tai vanhemmistaan. Lapset myös kokivat puutteita hoivan ja huolenpidon saamisessa. (Parental alcohol misuse and the impact on children 2006, 1–2.) Onkin tavallista, että alkoholiperheiden lapsille kehittyy erikoisia rooleja perheessä (Utoslahti & Peltoniemi 2003, 170). Jokaisen vanhemman tulisi pohtia omaa suhtautumistaan päihteisiin (Veijalainen & Lehtinen, [viitattu 12.4.2013]).

Maritta Itäpuisto (2005) on tutkinut väitöskirjassaan ”Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta” sitä, millaisia lapsuuden kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eläminen synnyttää. Keskeinen väitöskirjasta esiin nouseva havainto on se, että aikuisten ja lasten käsityksissä on eroja siitä, kuka on alkoholiongelmainen. Vanhemman alkoholiongelmat ilmenevät lasten mukaan yleisimmin muun muassa toistuvan humalajuomisen ja siihen liittyvien riitojen perusteella. Näiden lisäksi lapsi määrittelee vanhemman alkoholiongelmaiseksi myös monilla muilla vanhemman käyttäytymispiirteillä. (Itäpuisto 2005, 3, 68.)

Monet tutkimukset osoittavat, että alkoholi lisää aggressiivisuutta, erityisesti miehillä (Parental alcohol misuse and the impact on children 2006, 1). Perheessä, jossa vanhemmalla on alkoholiongelma, saattaa esiintyä erilaisia väkivallan muotoja, kuten henkistä, fyysistä ja sosiaalista väkivaltaa (Pirskanen 2011, 49). Fyysinen

väkivalta ilmenee muun muassa lyömisenä, tönimisenä, hiuksista repimisenä ja esineillä heittämisellä. Tällöin oireina saattavat olla muun muassa vatsavaivat, huimaus ja toistuvat säröt. (Fyysinen väkivalta, [viitattu 19.4.2013].) Perheväkivalta on useammin yhteydessä alkoholin väärinkäyttöön kuin huumeiden väärinkäyttöön (Parental alcohol misuse and the impact on children 2006, 1). Holmila, Bardy ja Kouvonen (2008, 422) toteavat artikkelissaan ”Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen” vanhempien päihteidenkäytön ja lasten altistumisen väkivallalle kotiympäristössä liittyvän lasten psyykkisiin häiriöihin. Tutkimuksen mukaan nuorilla, joilla oli kokemuksia vanhempien päihteidenkäytöstä ja väkivallasta, ilmeni eniten ongelmia (Holmila ym. 2008, 422). Alkoholin käyttöön liittyvä väkivalta ja muu perheen elämää haittaava käyttäytyminen saavat lapsen tuntemaan pelkoa, häpeää ja vihaa. Pelon tunteet kohdistuvat vanhempaan, koska hän käyttäytyy humalassa eri tavalla kuin selvänä. Jotkut lapset voivat pelätä myös hyväntuulista humalaista. (Roine & Magnusson 2010, 7.)

4.3 Vanhempien alkoholin käyttö lapsen silmin

On vaikeaa määrittää, missä vaiheessa vanhemman alkoholin käyttö alkaa haitata lapsen elämää (Pirskanen 2011, 44). Lasten silmin alkoholin käyttö saattaa olla häiritsevää, vaikka vanhempi tai muut aikuiset pitävät sitä normaalina (Roine & Magnusson 2010, 6). Monesti vanhemmat ajattelevat, että oma päihteiden käyttö on harmitonta, mutta lapsesta tilanne kuitenkin saattaa näyttää erilaiselta. Lapsi näkee, ymmärtää ja muistaa asioista herkästi, paremmin kuin vanhemmat osaavat ajatellakaan. Satunnainenkin isän tai äidin päihtymys saattaa olla pelottavaa tai outoa. Päihtynyt vanhempi puhuu hassusti, saattaa liikkua eri tavalla kuin normaalisti tai tuoksua erilaiselta. Myös vanhemman olemus saattaa muuttua. Esimerkiksi rauhallisesta ja hiljaisesta vanhemmasta tulee vauhdikas ja äänekäs tai toisinpäin. Lapsi ei välttämättä ymmärrä muutosta ja se saattaa ahdistaa häntä. (Veijalainen & Lehtinen, [viitattu 12.4.2013].)

Roine ja Magnusson (2010, 6) toteavat, että lapsen kannalta juomisen määrällä ei välttämättä ole niin suurta merkitystä vaan sillä, millaista perheen elämä ja van-

hemman käytös ovat alkoholinkäytön seurauksena. Monesti vanhemmat purkavat väsymyksensä tai työpaineensa pariin iltakaljaan, mutta se ei ole aina paras vaihtoehto. Lapsi kun toivoo yhdessäoloa perheen kanssa. (Veijalainen & Lehtinen, [viitattu 12.4.2013].)

Erilaiset pettymykset ovat osa vanhemman alkoholinkäytöstä kärsivän lapsen elämää. Vanhempi ei pidä lupauksiaan ja saattaa lisäksi pakottaa lasta valehtelemaan, jotta alkoholinkäyttö pysyy salassa. Huolimatta siitä, että lapsi joutuu kerta toisensa jälkeen pettymään, hän haluaa luottaa vanhemman hyvyyteen ja tämän muuttumiseen. Rakkauden ja vihan tuntemusten välinen ristiriita voi olla suuri. (Roine & Magnusson 2010, 6.)

4.4 Vanhempien alkoholinkäytöstä kärsivän lapsen tunnistaminen

Vanhemman häiritsevästä alkoholinkäytöstä kärsivän lapsen tuen tarvetta ei ole aina helppo huomata. Lapsi itse voi eri tavoin estää tilanteen ymmärtämistä, joko tahallisesti tai tietämättään. Kotona ei välttämättä keskustella alkoholista ja sen seurauksista lapsen aikana suoraan. Toisaalta lapsi on voinut kotoa oppia käytännön vaieta asioista, mikäli perheessä ei keskustella alkoholinkäytöstä ja sen luomista ongelmista. Tavallisesti vanhemmat itse salaavat alkoholin liiallisen käytön ja voivat myös hävetä tilannetta. Etenkin silloin, kun alkoholinkäyttäjällä haluaa jatkaa juomista, on asian piilottelu erityisen tärkeää. Vanhemmat saattavat pelotella lasta sivullisille kertomisesta muun muassa uhkailemalla. Tämä saa lapsen paitsi vaikenemaan, myös suhtautumaan epäluuloisesti perheen ulkopuolisia henkilöitä kohtaan. Ajoittain kärsivän lapsen tunnistamista vaikeuttaa myös se, että aikuisen saattaa olla helpompi luottaa toisen aikuisen kertomukseen kuin lapsen kertomaan. Lapsen tunteita ja kuvausta tapahtuneesta vähätellään, koska luullaan, ettei lapsi käsitä, mitä alkoholin liiallinen käyttö, humala ja krapula tarkoittavat. Jonkin voi kuitenkin epäillä olevan vialla lapsen kotioloissa, jos hänen käyttäytymisensä tai olemuksessaan on epätavallisia piirteitä. (Roine & Magnusson 2010, 8.)

Ammattilaisilla, jotka ovat mukana lapsen arjessa, on keskeinen asema vanhemman alkoholinkäytön vuoksi kärsivän lapsen tunnistamisessa ja avuntarpeen huomaamisessa. Muun muassa opettajat ja terveydenhoitajat tavoittavat koko lapsisukupolven, mikä tarjoaa heille mainion tilaisuuden tehdä havaintoja. Seuraavassa on erilaisia vihjeitä, jotka saattavat kertoa lapsen avun tarpeesta. (Itäpuisto 2008, 83.)

Vanhempien häiritsevästä alkoholinkäytöstä saattaa olla kysymys, mikäli lapsella on epämääräisiä poissaoloja ja myöhästymisiä koulusta esimerkiksi väsymyksen tai kotiongelmiin vuoksi. Myös lapsen huolimaton ulkonäkö voi kertoa vanhempien liiallisesta alkoholinkäytöstä. Epäsiisti ulkonäkö viestii lapsen hoidon merkittävästä laiminlyönnistä. Toisaalta huonokuntoiset ja puutteelliset vaatteet ja varusteet voivat kertoa rahanpuutteesta tai rahan vääristä käyttökohteista. Lapsen käyttäytymisestä ja ulkonäöstä tulevat vihjeet sekä poissaolot ja myöhästymiset näkyvät tavallisimmin maanantaisin. (Itäpuisto 2008, 83–84.)

Myös lapsen koulumenestyksen päivittäinen tai esimerkiksi vanhempien juomisjaksojen mukainen vaihtelu viittaa usein ongelmiin kotiloissa. Koulumenestys voi vaihdella yhdenkin päivän aikana. Lisäksi lapsen mielialojen ja käytöksen hallitsemattomuus voi viestiä vanhempien haitallisesta alkoholinkäytöstä. On myös tavallista, että alkoholiongelmaisten vanhempien lapsilla on muita lapsia huonompi itsetunto. Yleensä pojat ilmaisevat kodin ongelmat tyttöjä useammin häiritsevällä ja epäsosiaalisella käyttäytymisellä, kun taas tytöille tunnusomaisempaa on vetäytyminen ja ylikiltteys. (Itäpuisto 2008, 85–86.)

Vanhempien välinpitämätön käytös voi olla merkki heidän haitallisesta alkoholinkäytöstään. Vanhempien piittaamattomuus lasta ja hänen koulunkäyntiään kohtaan voi ilmetä esimerkiksi siten, etteivät he tule sovittuihin tapaamisiin. Suurella osalla vanhempien häiritsevästä alkoholinkäytöstä kärsivistä lapsista esiintyy joko vanhempien juomisjaksojen aikana tai jopa yhtämittaisesti väsymystä ja fyysistä oireilua, joita voivat aiheuttaa muun muassa lapsen kokema pelko ja tukahdutetut negatiiviset tunteet. Esimerkiksi yhtämittaiset päänsäryt ja vatsakivut ovat yleisiä psykosomaattisia reaktioita. (Itäpuisto 2008, 86–87.)

Myös kavereiden vihjeet ja käytös voivat viestiä vanhempien alkoholinkäytöstä. Yleensä tieto vanhempien haitallisesta alkoholinkäytöstä päätyy opettajalle epäsuorasti lapsen koulukavereiden kautta. (Itäpuisto 2008, 87.) On tavallista, että ”erilaista” lasta aletaan kiusata ja pilkata. Näin käy helposti myös tilanteessa, jossa vanhemman haitallisesta alkoholinkäytöstä tiedetään. (Roine & Magnusson 2010, 7.) Kavereiden käytöksen ja vihjeiden lisäksi myös päihteisiin liittyvät vihjeet kertovat monesti, että kotioiloissa ei ole kaikki hyvin. On hälyttävää, jos lapsesta tulee erilaisten päihteiden sekä niiden käyttöön ja vaikutuksiin liittyvän tiedon erityisosaaja, mikä viestii siitä, että lapsi on pitkän aikaa nähnyt aikuisten päihdekeskeistä elämäntyyliä. (Itäpuisto 2008, 88.) Perheen tapahtumat voivat heijastua myös lapsen toimintaan tai leikkeihin muun muassa väkivaltana, humalaisen käytöksen matkimisena ja alkoholin korostamisena. Joskus lapsi kertoo kotielämän ongelmista myös itse, joko suoraan tai kierrellen. (Roine & Magnusson 2010, 8.)

4.5 Apua tarvitsevan lapsen tukeminen

Alkoholiongelmaisen vanhemman lasta voidaan auttaa monella tavalla (Havio ym. 2008, 163). Tutkimus on osoittanut, että oikein kohdistetulla tuella on mahdollista auttaa lasta selviytymään (Lammi-Taskula, Karvonen & Ahlström 2009, 105). Ensisijainen tavoite lapsen auttamisessa on luottamuksellisen suhteen luominen (Havio ym. 2008, 163). Monesti alkoholiperheen lapsella ei ole ketään aikuista, jonka kanssa hän pystyisi keskustelemaan asioistaan. Tästä syystä kuuntelijan- ja keskustelijan rooli on merkittävässä asemassa hänen auttamisessaan. (Utoslahti & Peltoniemi 2003, 171.) Lisäksi aikuisen on tärkeää toimia positiivisena roolimallina ja välttää tuomitsemasta lasta sekä rohkaista häntä puhumaan ja ilmaisemaan vaikeita tunteitaan ja sitä kautta käsittelemään omia toiveitaan ja pelkojaan (Utoslahti & Peltoniemi 2003, 171; Havio ym. 2008, 163). Keskeistä on myös lievittää lapsen syyllisyydentunnetta, jota useat alkoholiongelmisten vanhempien lapset kokevat perheen ongelmien vuoksi (Havio ym. 2008, 163).

Vanhempien alkoholinkäytöstä kärsivien lasten tilanteen kartoitus ja hädän havaitseminen kuuluu kaikille lasten parissa työskenteleville ammattiryhmille. Ensisijaisesti tulisi arvioida lastensuojelulliset tarpeet. Lastensuojelun tehtävänä on olla

perheiden apuna ja tukena sellaisissa tilanteissa, joista on vaikea selvitä ilman muiden apua. Mikäli perhe itse ei hae tukea tilanteeseensa, voi tieto avun tarpeesta kulkeutua viranomaisille myös lastensuojeluilmoituksen kautta. (Havio ym. 2008, 163–164.)

Tukiverkoston muodostamisen lisäksi yhteistyö lapsen elämään kuuluvien kontaktien eli vanhempien, isovanhempien ja koulun henkilökunnan kanssa on tarpeen, jotta lasta ja perhettä voidaan auttaa. Ala-asteikäisten lasten auttamiseksi käytetään voimavarana lapsen koko ihmissuhdeverkostoa. Lasta tukevan aikuisen tulee ottaa hänet vakavasti ja keskustella hänen kanssaan lapsen iän edellyttämällä tavalla. Tällaisena tukea ja positiivista palautetta antavana sekä hyväksyvänä, rohkaisevana ja tilannetta selkiyttävänä aikuisena voi toimia paitsi lapsiperheen sukulainen, naapuri tai tuttava, myös lasta hoitava sairaanhoitaja tai terveydenhoitaja. (Havio ym. 2008, 164.) Monesti yhteiskunnan keinot huomata apua tarvitsevat lapset riittävän ajoissa ovat heikot, ja ongelmat pysyvät salassa. Näin ollen tarvitaan asennemuutoksia, aiheesta keskustelua ja ilmiön tarkkailua eri näkökulmista. (Lammi-Taskula ym. 2009, 105.)

Selviytymiskeinot ja suojaavat tekijät. Lapsi saattaa muodostaa toimintamallin, jonka mukaan hän pyrkii selviytymään perheen ongelmatilanteissa. Esimerkiksi perheen esikoinen voi huolehtia perheenjäsenistään, lapsi voi olla äärimmäisen kiltti ja vastuuntuntoinen tai puolestaan muita kontrolloiva ja määräilevä. Lapsi voi myös olla huomionhakuinen laiminlyömällä sääntöjä, esimerkiksi toisia kiusaamalla tai hauskuuttamalla. Hänellä voi ilmetä myös keskittymiskyvyttömyyttä ja levottomuutta sekä eristäytymistä muista lapsista. (Roine & Magnusson 2010, 10.) Myös erilaiset suojaavat tekijät saattavat auttaa lapsia selviytymään vanhempien alkoholin väärinkäytöstä. Tällaiset suojaavat tekijät, kuten vakaa suhde ei-juovaan vanhempaan, perheen ulkopuolisten tuki, myönteiset vaikutukset koulussa ja selviytymiskeinojen säilyttäminen, voivat vähentää vanhempien juomisen negatiivisia vaikutuksia. (Parental alcohol misuse and the impact on children 2006, 4.)

5 TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa 11–13-vuotiaiden lasten käsityksistä vanhempiensa alkoholinkäytöstä ja saadun tiedon avulla arvioida lasten hyvinvointia. Tavoitteena on myös lisätä terveydenhuollon ammattilaisten ja muiden lasten parissa työskentelevien sekä vanhempien tietoa välittämällä saadut tutkimustulokset heille ja käytäntöön. Tarkoituksena on kartoittaa kvantitatiivisen kyselytutkimuksen avulla kolmen eri Etelä-Pohjanmaan alueen ala-asteen 5.–6. -luokkalaisten suhtautumista vanhempiensa alkoholinkäyttöön.

Opinnäytetyön kohderyhmäksi valittiin 5.–6. -luokan oppilaat, koska he ovat tarpeeksi vanhoja ymmärtämään ja käsittelemään vanhempiensa alkoholinkäyttöä. Toisaalta kyseisen aiheen tutkiminen yläasteikäisten keskuudessa ei välttämättä antaisi realistista kuvaa aiheesta, sillä yläasteella monet saattavat/ovat saattaneet jo itse kokeilla alkoholia.

Tutkimuskysymys:

- Mitä Etelä-Pohjanmaan 5.–6. -luokkalaiset lapset ajattelevat vanhempiensa alkoholinkäytöstä?

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusmenetelmän valinta

Opinnäytetyöhön valittiin kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusmenetelmä, jonka ideana on kysyä rajatulta joukolta tutkimuskysymyksiin liittyviä kysymyksiä, ja saada tuloksilla pyrkiä perustelemaan tutkimusongelmia (Kananen 2008, 10). Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä on tutkimustapa, jossa tietoa tarkastellaan numeerisesti ja jossa vastataan kysymyksiin kuinka moni, kuinka paljon ja kuinka usein (Vilkka 2007, 14). Kvantitatiivinen lähestymistapa pyrkii muodollisen, täsmällisen, hallitun ja järjestelmällisen prosessin tekemiseen (Moule & Goodman 2009, 177). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkija saa tutkimustiedon numeroina tai hän ryhmittelee aineiston numeeriseen muotoon (Vilkka 2007, 14).

Kvantitatiivinen tutkimus edellyttää, että havaintoyksiköitä on riittävästi. Tämä mahdollistaa tulosten luotettavuuden ja yleistettävyyden. (Kananen 2008, 10.) Opinnäytetyöhön valittiin kvantitatiivinen tutkimusote, sillä opinnäytetyön aiheesta on ennestään paljon tutkimustietoa. Näin ollen se toimii perustana kyselylomakkeelle (Kankkunen & Vehviläinen-julkunen 2009, 69). Lasten omaa näkökulmaa vanhempien alkoholinkäytöstä on sen sijaan tutkittu harvoin. Kvantitatiivista lähestymistapaa käytetään usein uusien ilmiöiden kuvaamiseen (Moule & Goodman 2009, 177).

Opinnäytetyö toteutettiin kyselytutkimuksella. Kyselylomake on yleisesti käytetyin aineistonkeruumenetelmä kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Kyselylomakkeen on oltava kattava ja luotettava. Sen tulee olla myös riittävän lyhyt, sillä vastaamiseen ei saisi kulua yli 15 minuuttia. Kysely voidaan toteuttaa paperikyselynä, sähköisenä kyselynä tai haastattelukyselynä puhelimitse. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 87–88.)

6.2 Kyselylomakkeen laatiminen ja aineiston keruu

Kyselylomakkeen laatimisessa on määriteltävä, mitä tietoja halutaan kerätä. Tärkeää on myös päättää aineistonkeruumenetelmä, taustamuuttujat, yksittäisten kysymysten sisältö ja kysymysten rakenne. Kyselylomakkeen laatimisessa tulee myös valita mitta-asteikko, määritellä sanamuodot, tarkistaa kyselyn kattavuus ja määritellä kysymysten järjestys. On myös muistettava suunnitella lomakkeen ulkoasu ja testata kyselylomake. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 88–89.)

Opinnäytetyössä käytetyn kyselylomakkeen kysymykset laadittiin aiheen aiempien tutkimusten pohjalta. Taustamuuttujiksi valittiin sukupuoli, ikä, asuminen ja koulu, jotka ovat oleellisia taustatietoja tutkimustulosten kannalta. Kyselylomakkeessa käytettiin sekä avoimia että monivalintakysymyksiä. Joukossa oli myös väittämiä. Mitta-asteikkona käytettiin Likertin asteikkoa samanmielisyyssasteikolla 1–5, jossa 1 tarkoittaa ”täysin eri mieltä” ja 5 ”täysin samaa mieltä”. Kyselylomakkeen kysymykset laadittiin lyhyiksi ja ei-johdatteleviksi. Yhdessä kysymyksessä kysyttiin vain yhtä asiaa. Lomakkeesta tehtiin kolmisivuinen, millä varmistettiin, että kyselyiden vastaamiseen ei kuluisi liikaa aikaa. Lomakkeen ulkoasusta tehtiin selkeä ja kysymykset aseteltiin siten, että helpot kysymykset olivat alussa ja vaikeat lopussa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 88–89, 102.) Kyselylomakkeeseen laadittiin neljä eri osa-aluetta. Kysymykset 1–6 käsittelivät äidin alkoholinkäyttöä, 7–12 isän alkoholinkäyttöä, 13–20 vanhempien alkoholinkäyttöä ja 21–25 lapsen omia ajatuksia vanhempien alkoholinkäytöstä.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin kyselylomakkeilla (Liite 1) kolmesta eri Etelä-Pohjanmaan koulusta. Perusjoukon muodostivat siis Etelä-Pohjanmaan ala-asteiden 5.–6. -luokkalaisten (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 79). Koulut valittiin satunnaisesti oppilasmäärän mukaan. Kyselylomakkeita lähetettiin koulujen rehtoreille postitse yhteensä 248 kappaletta. Lisäksi rehtoreille lähetettiin postitse saatekirjeet (Liite 2) ja vanhempien suostumuslomakkeet (Liite 3), ja heidän tuli jakaa ne 5.–6. -luokkalaisten opettajille. Aineistonkeruu toteutettiin luokkakyselynä. Oppilaat täyttivät kyselylomakkeen oppitunnin aikana. He vastasivat kyselyyn nimettömänä. Valmiit kyselylomakkeet tuli laittaa niille varattuihin vastauskuoriin. Lopuksi täytetyt kyselylomakkeet haettiin kouluilta analysointia varten.

6.3 Aineiston analysointi

Kyselylomakkeiden palautumisen jälkeen aloitettiin tulosten analysointi. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa mittauksella kerättyä aineistoa käsitellään tilastollisin menetelmin (Kananen 2008, 10). Tilastollisilla menetelmillä ilmiöistä pyritään löytämään satunnaiset tekijät ja säännönmukaisuudet. Lisäksi niillä pyritään erottamaan ilmiöitä toisistaan ja arvioimaan niiden yhteyksiä. (Metsämuuronen 2006, 25.) Kyselyn aineiston suljetut kysymykset analysoitiin SPSS 19 -tilastonkäsittelyohjelmalla. Avoimet kysymykset puolestaan analysoitiin sisällön erittelyllä. Tuotokset esitettiin prosentteina ja frekvensseinä. Tuloksista tuotettiin pylväskuvioita ja taulukko.

7 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan mittaamisen ja tulosten luotettavuuden kannalta. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan arvioida tarkastelemalla tutkimuksen validiteettia (pätevyyttä) ja reliabiliteettia (luotettavuutta). Validiteetti viittaa siihen, onko mitattu juuri sitä, mitä tutkimuksessa oli tarkoitus mitata. Ulkoinen validiteetti tarkoittaa sitä, miten saadut tulokset voi yleistää tutkimuksen ulkopuoliseen perusjoukkoon. Mittarin sisältövaliditeetti puolestaan muodostaa koko tutkimuksen luotettavuuden perustan. Sisältövaliditeetissa tarkastellaan muun muassa sitä, onko mittari valittu oikein, onko käsitteet luotettavasti operationalisoitu, ja millainen on mittarin teoreettinen rakenne eli rakennevaliditeetti. Reliabiliteetti puolestaan viittaa mittaustulosten pysyvyyteen. Mittaamisen reliabiliteetilla tarkoitetaan mittarin kykyä muodostaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 152–153, 158.)

Kyselylomakkeen kysymykset on pyritty laatimaan siten, että ne keräävät juuri haluttua tietoa. Tutkimuksessa ei tulisi olla systemaattisia virheitä, mikä tarkoittaa, että tutkittavat ymmärtävät kyselylomakkeen kysymykset oikein. Mikäli vastaajat ymmärtävät kysymyksen eri tavalla, kuin mitä tutkija on tarkoittanut, johtaa se vastausten vääristymiseen. Jo kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa on määriteltävä tarkasti perusjoukko, käsitteet ja muuttujat sekä suunniteltava mittari siten, että kysymykset kattavat koko tutkimusongelman. (Vilkkä 2005, 161.)

Kyselylomakkeen luotettavuuden ja toimivuuden lisäämiseksi se tuli esitestata varsinaista tutkimusotosta vastaavalla pienemmällä vastaajajoukolla. Esitestaaminen on tärkeää, kun käytetään uutta, kyseistä tutkimusta varten kehitettyä mittaria. Esitestauksen avulla vastaaja voi kertoa puuttuuko mittarista hänen mielestään jotain oleellista, tai olivatko jotkut kysymykset epäselviä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 154.) Kyselylomake esitestattiin viidellä 10-vuotiaalla lapsella, jotka täyttivät lomakkeen vanhempiensa suostumuksella. Vanhempia tiedotettiin kyselyn esitestaamisesta etukäteen, ja heillä oli oikeus kieltäytyä antamasta siihen lupaa. Esitestauksen kautta kyselylomakkeeseen ei tullut muutoksia. Esitestauksen vastauksia ei otettu mukaan kyselyn tuloksiin.

Koulujen rehtorit allekirjoittivat sopimuksen opinnäytetyöstä, jonka jälkeen he lähestyivät vanhempia. Kyselyyn osallistuvien lasten vanhemmilta pyydettiin suostumus (Liite 3) kyselyiden täyttämiseen, sillä lapset olivat alaikäisiä (alle 18-vuotiaita). Opinnäytetyössä ei tuoda julki kyselytutkimukseen osallistuneita kouluja, vaan puhutaan yleisesti Etelä-Pohjanmaan alakouluista.

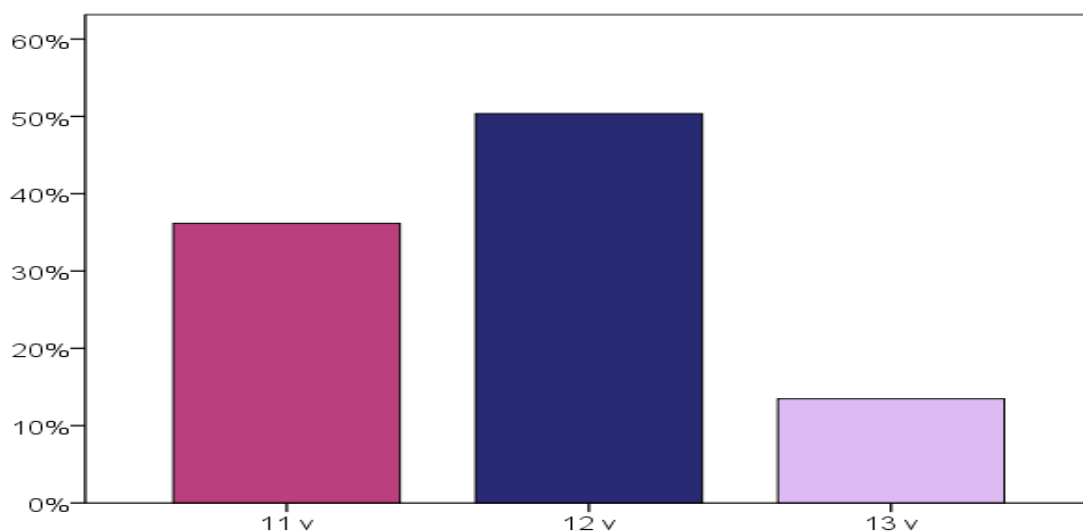
8 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

8.1 Kyselyyn vastanneiden taustatiedot

Kyselyssä käytettiin kohderyhmänä 11–13-vuotiaita lapsia. Kysely toteutettiin kolmella eteläpohjalaisella ala-asteella. Kyselylomakkeita lähetettiin 248 kappaletta, joista takaisin saatiin täytettynä 143 kappaletta. Vastausprosentiksi tuli 58 %. Taustamuuttujina kyselylomakkeessa käytettiin sukupuolta, ikää, asumista ja koulua.

Kyselyyn vastanneista 73 (51 %) oli tyttöjä ja 70 (49 %) poikia. Enimmäkseen lapset (80 %) asuvat molempien vanhempien kanssa. Kuitenkin 19 % asuu äidin kanssa ja 1 % isän kanssa. Muulla tavoin ilmoitti asuvansa 7 %, esimerkiksi vuoroviikoin isän ja äidin luona, joka toinen viikonloppu isän luona, toisen vanhemman ja hänen uuden kumppaninsa kanssa, tai äidin luona, jossa isä käy ajoittain.

Kyselyssä haluttiin kysyä vastanneiden ikää, jolloin pystyttiin vertailemaan mahdollisia eroja eri-ikäisten vastauksissa. Ikäjakama oli 11–13-vuotiaat, joista 11-vuotiaita oli 36 %, 12-vuotiaita 50 % ja 13-vuotiaita 14 %. Kyselyyn vastanneista kaksi ei ilmoittanut ikäänsä. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Vastanneiden ikäjakama prosentteina.

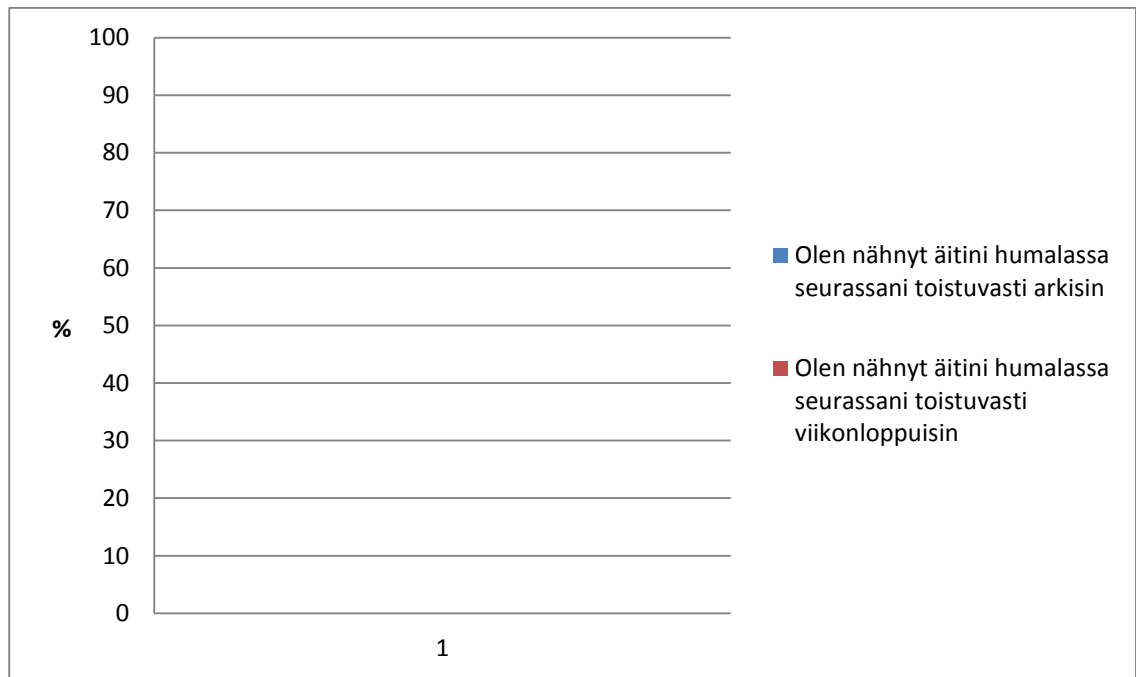
Tässä opinnäytetyössä käytetään kouluista nimityksiä A, B ja C, sillä kouluja ei haluta tuoda julki. A koulussa kyselyyn vastanneita oli 24 %, B koulussa 52 % ja C koulussa 24 %.

8.2 Äidin alkoholinkäyttö

Kyselylomakkeessa äidin alkoholinkäyttöä kartoitettiin kahdeksalla kysymyksellä. Lomakkeen kysymykset käsittelivät äidin alkoholinkäyttöä lapsen seurassa ja juomisen vaikutuksia perheeseen. Kysymysten kautta haluttiin saada tietoa äidin juomistavoista ja niiden aiheuttamista ongelmista sekä äidin käyttäytymisestä alkoholin vaikutuksen alaisena.

Kyselylomakkeessa kysyttiin, käyttääkö lapsen äiti alkoholia hänen läsnä ollessaan. Vastanneista joko täysin eri mieltä tai lähes eri mieltä oli 71 %. Puolestaan täysin samaa mieltä tai lähes samaa mieltä oli 20 %. Vastanneista 9 % ei osannut sanoa, käyttääkö äiti alkoholia hänen läsnä ollessaan. Lapsista 3 % ei osannut vastata kysymykseen.

Kyselyyn vastanneista 99 % ei ole nähnyt äitiään humalassa arkisin (maanantai-perjantai) ja 1 % vastanneista ei osannut sanoa, onko äiti ollut humalassa hänen läsnä ollessaan arkena. Lapsista 6 % oli jättänyt kysymykseen vastaamatta. Vastanneista 95 % ei puolestaan ole nähnyt äitiään humalassa viikonloppuisin (lauantai-sunnuntai) ja 4 % vastanneista ei osannut sanoa, onko äiti ollut humalassa hänen läsnä ollessaan viikonloppuna. Vain 1 % on nähnyt äitinsä humalassa seurassaan viikonloppuna. Lapsista 4 % oli jättänyt kysymykseen vastaamatta. (Kuvio 2.)

Kuvio 2. Äidin humalassa esiintyminen lapsen seurassa.

Kyselylomakkeella haluttiin selvittää, tuleeko äidin alkoholinkäytöstä ongelmia perheeseen, ja jos tulee niin millaisia. Suurin osa (98 %) oli täysin eri mieltä siitä, että äidin alkoholinkäytöstä tulee ongelmia perheeseen ja lähes eri mieltä oli 1 %. Vastanneista vain 1 % koki, että äidin alkoholinkäyttö aiheuttaa ongelmia perheeseen. Lapsista 5 % ei vastannut kysymykseen lainkaan. Suurin osa vastanneista (83 %) oli jättänyt vastaamatta avoimeen lisäkysymykseen. Lapsista 12 % ilmoitti sanallisesti, ettei äidin alkoholinkäytöstä tule ongelmia. Vastanneista 3 % ei osannut sanoa, millaisia ongelmia äidin alkoholinkäytöstä tulee, tai tuleeko niitä. Vain 1 % vastasi, että perheeseen tulee rahaongelmia äidin alkoholinkäytön vuoksi. Vastanneista 1 % ilmoitti ongelmaksi äidin huutamisen.

Lapsilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, miten heidän äitinsä käyttäytyy alkoholia juodessaan. Yleisin vastaus (27 %) oli, että äiti käyttäytyy normaalisti. Lisäksi oli vastauksia (16 %), joissa lapset kertoivat äidin käyttäytyvän normaalisti ja perustelivat sen jollain tavalla, yleisimmin juomisen vähäisyydellä. Lapset ajattelivat äidin alkoholinkäytöstä muun muassa:

”hän on normaali eikä ole juonut itseään humalaan” ja ”juo kerran vuodessa käyttäytyy tavallisesti”.

Noin kymmenesosa lapsista (13 %) ilmoitti, että äiti ei juo lainkaan. Lapsista lähes 9 % kertoi äitinsä juovan harvoin tai vähän kerrallaan:

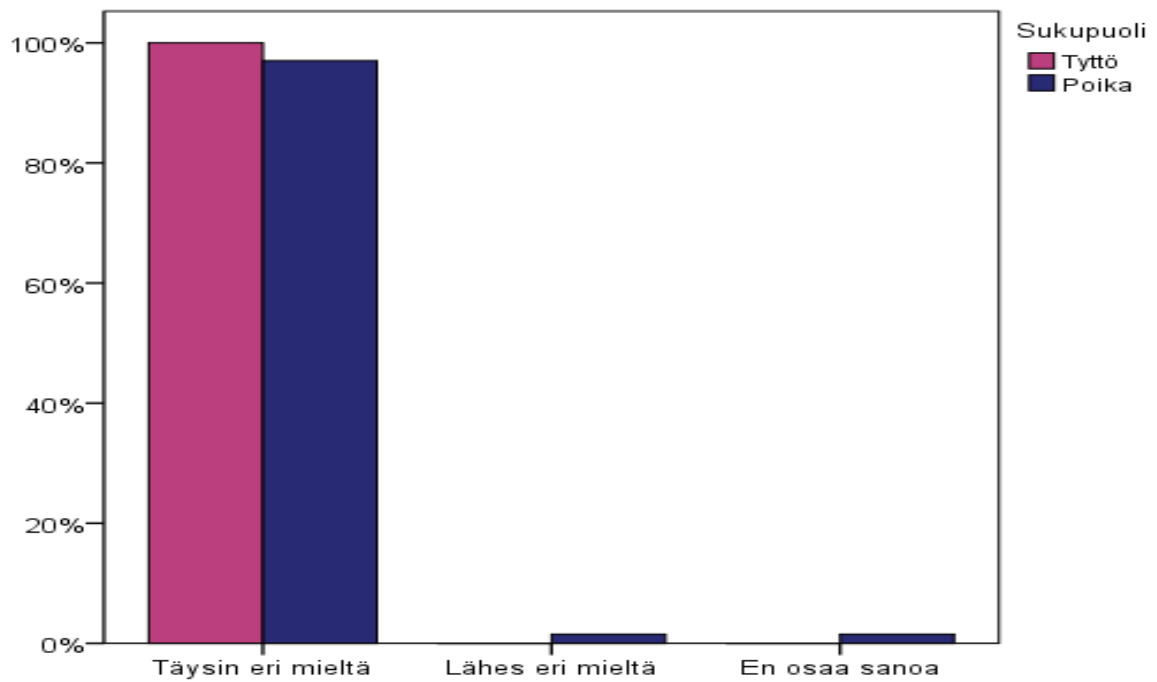
”hän juo alkoholia vain pyhinä (jouluna yms.) ja saunassa.” ja ”ottaa yhden siiderin viikonloppuna illalla.”

Lapsista 11 % ajatteli äidin käyttäytymisestä hänen juodessaan alkoholia muun muassa:

”hän ei pysty kävelemään suorassa, puhuu sekavia, ei ole turvallinen olo”, ”antaa periksi” ja ”antaa maistaa”.

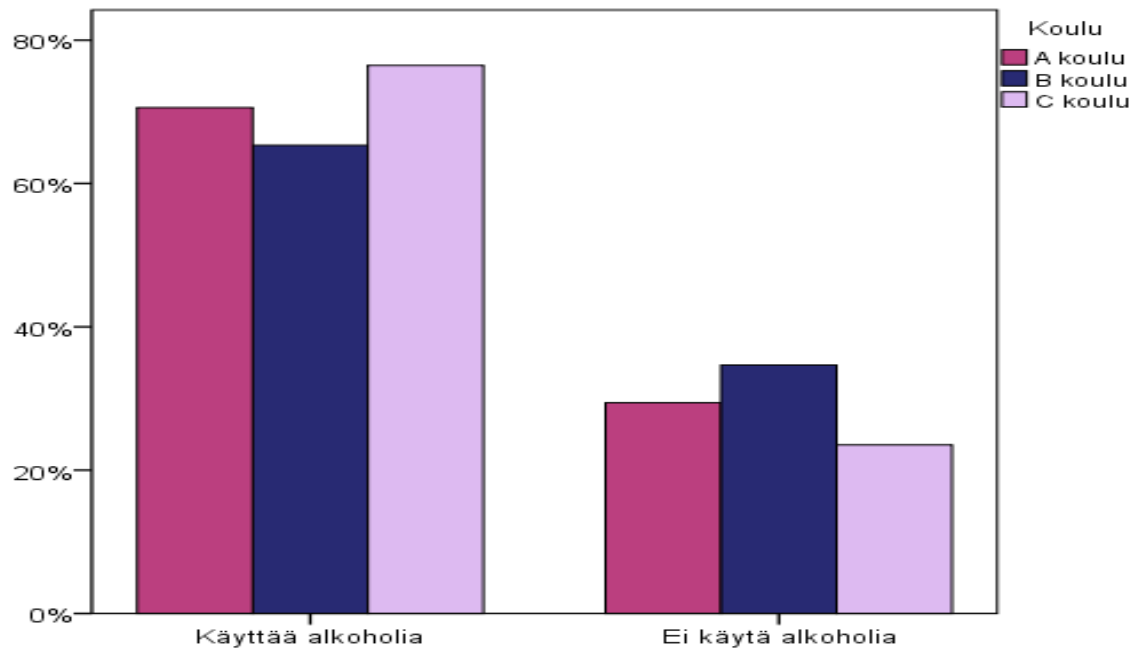
Kaikista lapsista 8 % ei osannut sanoa, miten äiti käyttäytyy. Kysymykseen jätti kokonaan vastaamatta 16 %.

Kyselyssä haluttiin vertailla tyttöjen ja poikien vastausten eroja siitä, kokevatko he äidillään olevan alkoholiongelmaa. Suurin osa tytöistä (97 %) koki, ettei äidillä ole alkoholiongelmaa. Tytöistä 3 % ei vastannut kysymykseen ollenkaan. Myös pojista enemmistö (97 %) oli täysin sitä mieltä, ettei heidän äidillään ole alkoholiongelmaa. Puolestaan lähes eri mieltä heistä oli 1,5 %. Pojista 1,5 % ei osannut sanoa, onko äidin alkoholinkäyttö ongelmallista. Muutama pojista (4 %) ei vastannut kysymykseen ollenkaan. Kaikkiaan tytöistä ja pojista 3,5 % jätti kysymykseen vastaamatta. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Lasten mielipiteet äidin alkoholiongelmasta.

Kyselylomakkeella haluttiin kartoittaa, kuinka moni äiti käyttää alkoholia. Vastauksista kävi ilmi, että 31 % vastanneiden äideistä ei käytä lainkaan alkoholia. Näin ollen suurin osa eli 69 % vastanneiden äideistä käyttää alkoholia. Äidin alkoholinkäyttöä haluttiin vertailla myös alueellisesti Etelä-Pohjanmaan kouluissa. A koulussa 10, B koulussa 26 ja C koulussa 8 vastanneista ilmoitti, ettei heidän äitinsä käytä alkoholia. Vastaavasti A koulussa 24, B koulussa 49 ja C koulussa 26 vastanneista ilmoitti, että heidän äitinsä käyttää alkoholia. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. Äidin alkoholinkäyttö lasten kokemana Etelä-Pohjanmaan alakoulujen välillä.

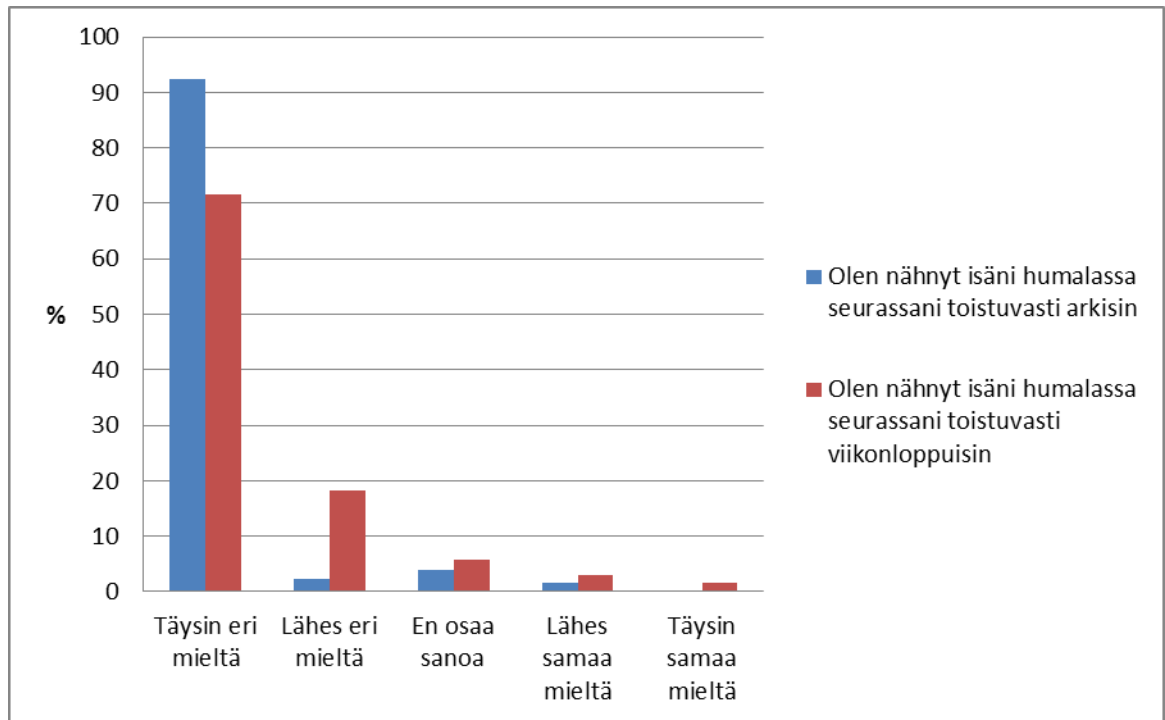
8.3 Isän alkoholinkäyttö

Kyselylomakkeessa myös isän alkoholinkäyttöä kartoitettiin kahdeksalla kysymyksellä. Lomakkeen kysymykset isän alkoholinkäyttöön liittyen olivat samat, mitkä kysyttiin äidin alkoholinkäytön kohdalla. Kysymysten kautta haluttiin saada tietoa isän juomistavoista ja niiden aiheuttamista ongelmista sekä isän käyttäytymisestä alkoholin vaikutuksen alaisena.

Kyselylomakkeessa kysyttiin myös, käyttääkö lapsen isä alkoholia hänen läsnä ollessaan. Vastanneista joko täysin eri mieltä tai lähes eri mieltä oli 64 %. Puolestaan täysin samaa mieltä tai lähes samaa mieltä 26 %. Vastanneista 10 % ei osannut sanoa, käyttääkö isä alkoholia hänen seurassaan. Kaikista tytöistä ja pojista 4 % ei vastannut kysymykseen ollenkaan.

Kyselyyn vastanneista 95 % ei ole nähnyt isäänsä humalassa arkisin (maanantai-perjantai). Vain muutama (1 %) on nähnyt isäänsä humalassa seurassaan arkena. Vastanneista 4 % ei osannut sanoa, onko isä ollut humalassa hänen läsnä ollessaan. Kysymykseen jätti vastaamatta 8 % lapsista. Vastanneista 90 % ei puoles-

taan ole nähnyt isäänsä humalassa viikonloppuisin (lauantai-sunnuntai) ja 6 % vastanneista ei osannut sanoa, onko isä ollut humalassa hänen läsnä ollessaan viikonloppuna. Lapsista vain harva (4 %) on nähnyt isänsä humalassa seurassaan viikonloppuna. Vastanneista 4 % oli jättänyt kysymykseen vastaamatta. (Kuvio 5.)

Kuvio 5. Isän humalassa esiintyminen lapsen seurassa.

Kyselylomakkeella haluttiin selvittää, tuleeko isän alkoholinkäytöstä ongelmia perheeseen, ja jos tulee niin millaisia. Lähes kaikki lapsista (92 %) oli täysin eri mieltä siitä, että isän alkoholinkäytöstä tulee ongelmia perheeseen ja lähes eri mieltä oli 4 %. Vastanneista vain 1 % koki, että isän alkoholinkäytöstä aiheutuu ongelmia perheeseen. Heistä 3 % ei osannut sanoa, aiheuttaako isän alkoholinkäyttö ongelmia perheeseen. Tytöistä ja pojista 8 % ei vastannut kysymykseen lainkaan. Suurin osa vastanneista (82 %) oli jättänyt vastaamatta avoimeen lisäkysymykseen. Lapsista 11 % ilmoitti sanallisesti, ettei isän alkoholinkäytöstä tule ongelmia perheeseen. Vain harva (2 %) lapsista vastasi, että perheeseen tulee rahaongelmia isän alkoholinkäytön vuoksi. Lapsista 4 % ajatteli isän alkoholinkäytöstä muun muassa:

"hän on vihainen joskus", "nukahtaa sohvalle", "että hän huutaa" ja "lupaa hakea ja antaa rahaa mut ei".

Vain 1 % vastanneista ei osannut sanoa, millaisia ongelmia isän alkoholinkäytöstä tulee tai tuleeko niitä.

Lapsilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, miten heidän isänsä käyttäytyy alkoholia juodessaan. Yleisin vastaus (36 %) oli, että isä käyttäytyy normaalisti. Lisäksi oli vastauksia (6 %), joissa lapset kertoivat isän käyttäytyvän normaalisti ja perustelivat sen jollain tavalla, yleisimmin juomisen vähäisyydellä.

Lasten ajatelmana oli, että isä käyttäytyy alkoholia juodessaan esimerkiksi:

"normaalisti, koska hän käyttää sitä asiallisesti".

Lapsista 7 % ilmoitti, ettei isä juo ollenkaan. Noin kymmenesosa (11 %) lapsista ei osannut sanoa, miten isä käyttäytyy. Lapsista 13 % ajatteli isän käyttäytymisestä hänen juodessaan alkoholia muun muassa:

"sammuu", "kun kysyn jotain niin hän ei ymmärrä mitään", "joskus on vihainen" ja "se vaan juo".

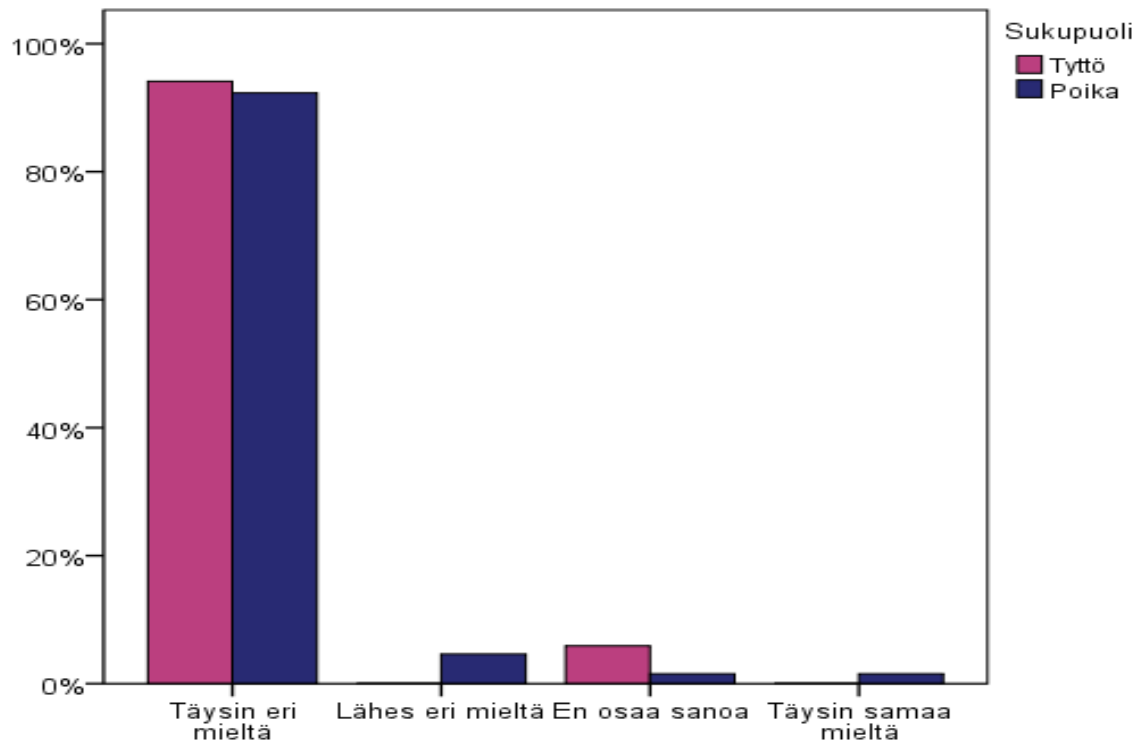
Muutama lapsista (6 %) kertoi isänsä juovan harvoin tai vähän kerrallaan, esimerkiksi:

"hän ei ole ollut humalassa minun läsnä ollessani" ja "ottaa yhden siiderin/oluen viikonloppuna".

Vain 2 %:n mielestä isä puhuu sekavia, kun hän juo alkoholia. Noin viidesosa (19 %) jätti kysymykseen kokonaan vastaamatta.

Kyselyssä haluttiin vertailla tyttöjen ja poikien vastausten eroja siitä, kokevatko he isällään olevan alkoholiongelmaa. Tytöistä 94 % koki, ettei isällä ole alkoholiongelmaa. Sen sijaan 6 % heistä ei osannut sanoa, onko heidän isällään alkoholiongelmaa. Muutama tytöistä (7 %) ei vastannut kysymykseen ollenkaan. Pojista 92 % oli täysin sitä mieltä, ettei heidän isällään ole alkoholiongelmaa. Puolestaan lähes eri mieltä oli 5 % pojista. Harva pojista (2 %) ei osannut sanoa, onko isän alkoholinkäyttö ongelmallista. Vain 1 % koki, että isällä on alkoholiongelma. Kaikista

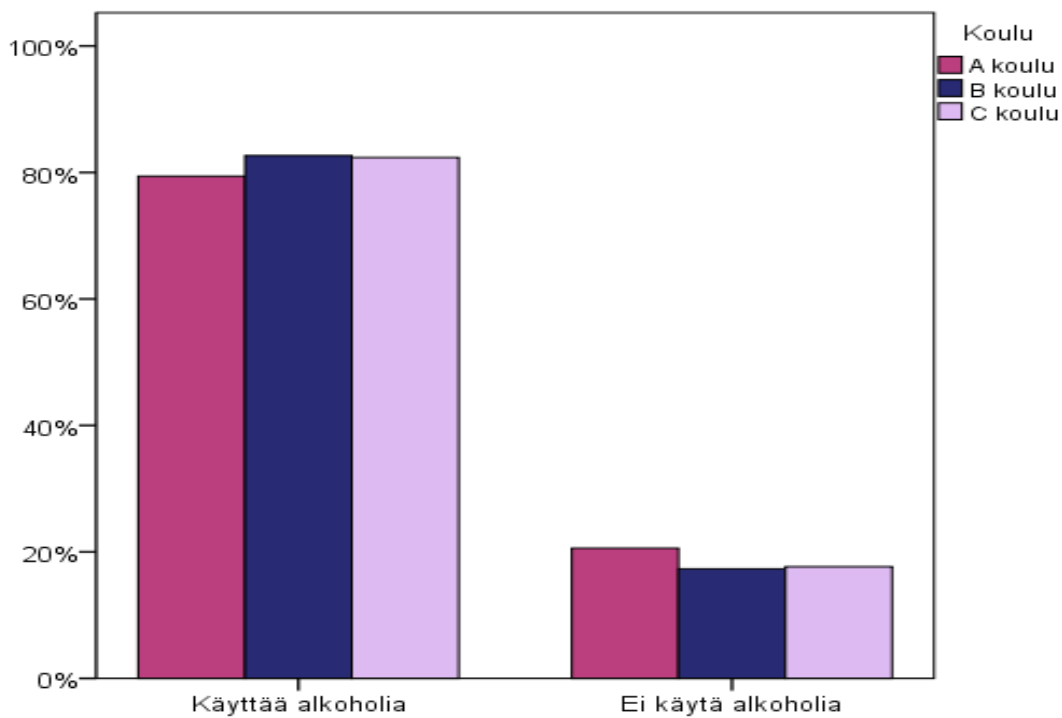
pojista 7 % ei vastannut kysymykseen ollenkaan. Kaikista vastanneista 7 % jätti kysymykseen vastaamatta. (Kuvio 6.)

Kuvio 6. Lasten mielipiteet isän alkoholiongelmasta.

Kyselylomakkeella haluttiin myös kartoittaa, kuinka moni isä käyttää alkoholia. Vastauksista kävi ilmi, että 18 % vastanneiden isistä ei käytä lainkaan alkoholia. Näin ollen suurin osa, eli 82 % vastanneiden isistä käyttää alkoholia. Isän alkoholinkäyttöä haluttiin vertailla myös alueellisesti Etelä-Pohjanmaan kouluissa. A koulussa 7, B koulussa 13 ja C koulussa 6 vastanneista ilmoitti, ettei heidän isänsä käytä alkoholia. Vastaavasti A koulussa 27, B koulussa 62 ja C koulussa 28 vastanneista ilmoitti, että heidän isänsä käyttää alkoholia. (Kuvio 7.)

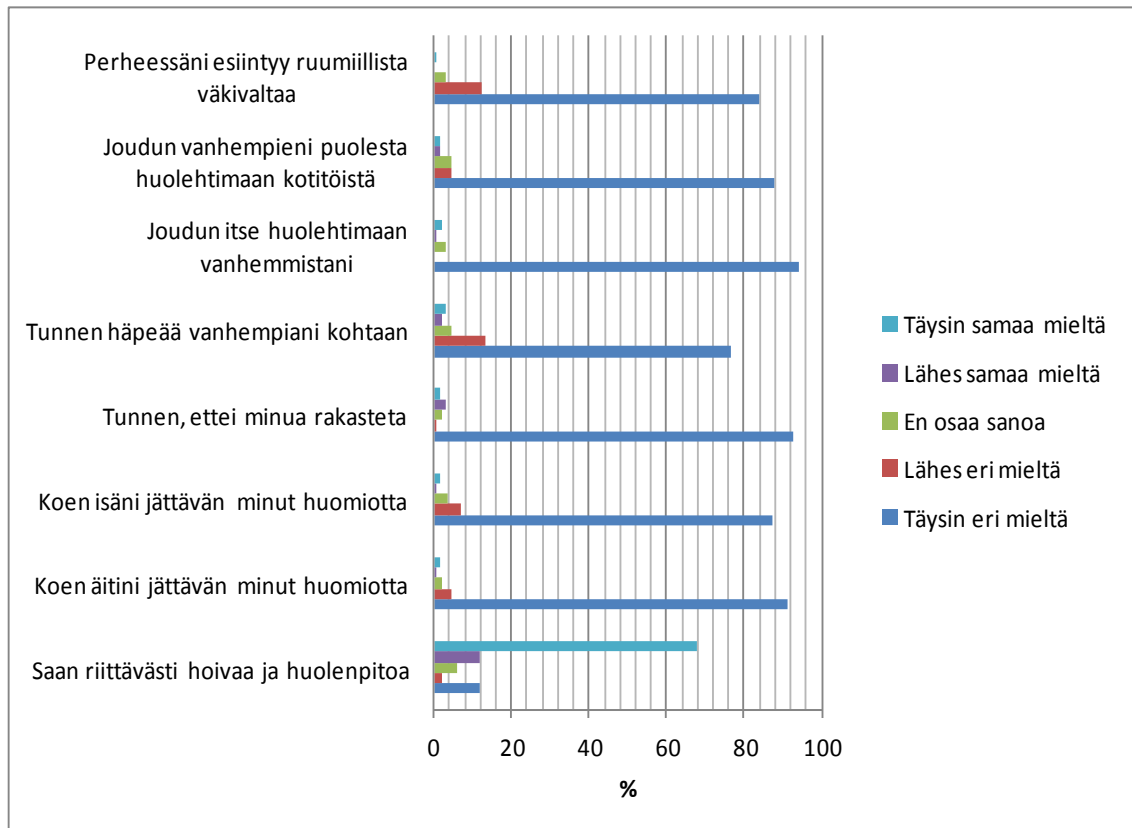

Kuvio 7. Isän alkoholinkäyttö lasten kokemana Etelä-Pohjanmaan alakoulujen välillä.

8.4 Vanhempien alkoholinkäyttö

Kyselylomakkeessa kysyttiin myös vanhempien alkoholinkäytön vaikutuksia lapseen. Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, ettei vanhempien alkoholinkäyttö vaikuta negatiivisesti heidän hyvinvointiinsa. Enemmistö lapsista ei kokenut kyselyn mukaan kaltoinkohtelua tai huolenpidon puutetta. Vastanneista 68 % koki, että saa riittävästi hoivaa ja huolenpitoa. Vain 2 % vastanneista oli täysin samaa mieltä siitä, että äiti jättää hänet huomiotta nauttiessaan alkoholia. Vastaavasti isän kohdalla vajaa 2 % (1,5 %) koki, että isä jättää hänet huomiotta käyttäessään alkoholia. Suurin osa (92 %) vastanneista koki, että heitä rakastetaan. Lapsista noin kolme neljästä (77 %) ei tuntenut häpeää vanhempiaan kohtaan, kun he nauttivat alkoholia. Suurin osa (94 %) lapsista ei joutunut huolehtimaan vanhemmistaan tai kotitöistä vanhempien puolesta (88 %). Vain 1 %:lla perheistä esiintyi ruumiillista väkivaltaa. Valtaosa (84 %) ei siis kokenut, että perheessä esiintyy fyysistä väkivaltaa. Lapsista 3 % ei osannut vastata kysymykseen. Yleisesti ottaen edellä mainittuihin kysymyksiin jätti vastaamatta noin 7 %. Lähes kaikki (97 %) olivat vastanneet ruumiillista väkivaltaa koskevaan kysymykseen. (Kuvio 8.)

Kuvio 8. Lasten ajatuksia vanhempien nauttiessa alkoholia.

8.5 Lasten omat ajatukset vanhempiensa alkoholinkäytöstä

Kyselyssä haluttiin kartoittaa, haittaako vanhempien alkoholinkäyttö lasten omaa elämää, ja jos haittaa, millä tavoin. Kysymykseen vastanneista tytöistä 93 % (n=66) oli täysin eri mieltä siitä, että vanhempien alkoholinkäyttö aiheuttaa ongelmia esimerkiksi ystävyssuhteisiin. Puolestaan kysymykseen vastanneista pojista 97 % (n=63) oli täysin eri mieltä siitä, että vanhempien alkoholinkäyttö hankaloittaa heidän elämäänsä.

Kyselyssä haluttiin vertailla myös eri ikäluokkien näkemyksiä vanhempien alkoholinkäytön aiheuttamista ongelmista. Kysymykseen vastanneista 11-vuotiaista 94 %, 12-vuotiaista 96 % ja 13-vuotiaista 95 % oli täysin eri mieltä siitä, että vanhempien alkoholinkäytöstä tulee ongelmia omaan elämään. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Eri ikäluokkien näkemykset vanhempien alkoholinkäytön aiheuttamista ongelmista omaan elämään.

		Ikä vuosina			Vastan- neita yhteensä
		11	12	13	
Vanhempieni alkoholin- käytöstä aiheutuu haittaa omaan elämään (esimer- kiksi ystävyys-suhteisiin)	Täysin eri mieltä	47	64	18	129
	Lähes eri mieltä	0	2	1	3
	En osaa sanoa	1	1	0	2
	Täysin samaa mieltä	2	0	0	2
Yhteensä		50	67	19	136

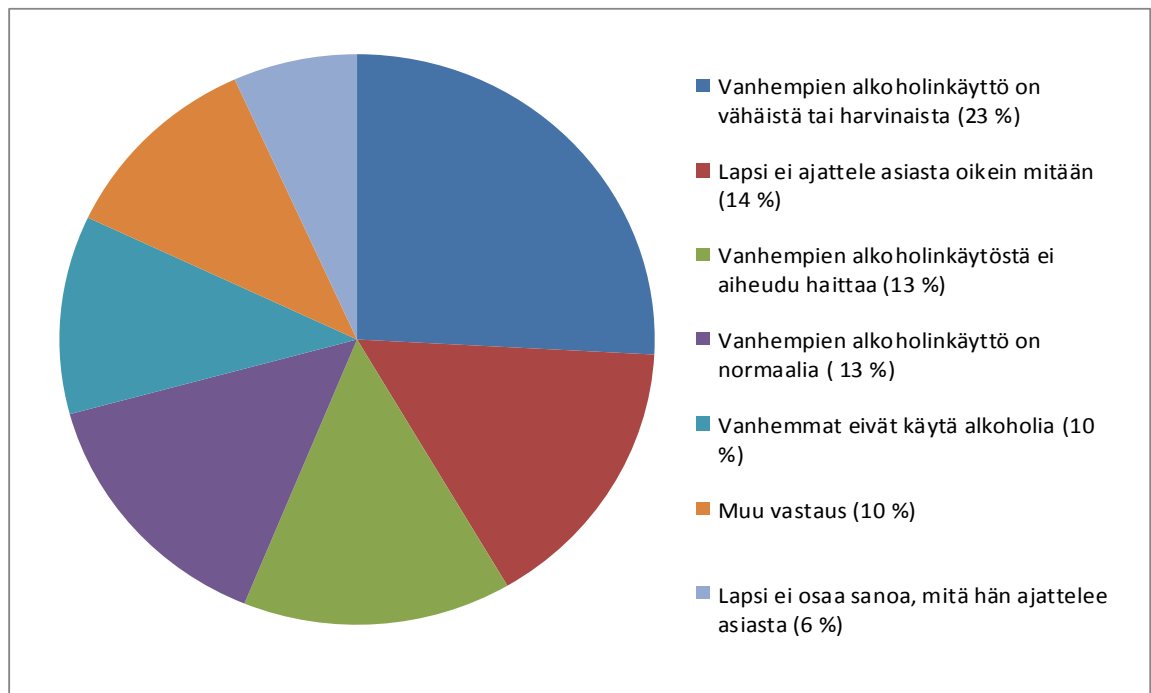
Lisäkysymyksenä kyselylomakkeessa kysyttiin vielä, että jos vanhempien alkoholinkäytöstä aiheutuu haittaa, niin missä tilanteissa. Suurin osa (85 %) ei vastannut kysymykseen ollenkaan. Toiseksi yleisin vastaus (10 %) oli, että vanhempien alkoholinkäytöstä ei aiheudu haittaa omaan elämään. Lapsista 3 % ei osannut sanoa, aiheutuuko haittoja tai missä tilanteissa. Lapsista 2 % ilmoitti haittoiksi muun muassa:

”tulee epäturvallinen olo” ja ”ei nää niitä jotka asuu isän luona/lähellä”.

Kyselyllä kartoitettiin, mitä lapset ajattelevat vanhempiensa alkoholinkäytöstä. Vastauksissa oli jonkin verran eroja, mutta myös yhtäläisyyksiä löytyi. Yleisimmin (23 %) vastattiin, että vanhempien alkoholinkäyttö on vähäistä tai harvinaista. Toiseksi yleisin (14 %) vastaus oli, että lapsi ei ajattele asiasta oikein mitään. Lapsista 13 % ajatteli, ettei vanhempien alkoholinkäytöstä aiheudu haittaa ja saman verran (13 %) ajateltiin myös, että se on normaalia. Kymmenesosa (10 %) lapsista ilmoitti, etteivät vanhemmat juo alkoholia. Lasten vastauksissa (10 %) ilmeni myönteisten ajatusten lisäksi myös lasten huoli juomista kohtaan, muun muassa:

”äitini juo alkoholia sopivasti ja isäni ei juo”, ”isä voisi vähentää koska juo melkein koko ajan”, ”ei voi mitään tai jos juo niin sillä selvä...”, ”se ei tunnu kivalta” ja ”en halua että he käyttävät alkoholia”.

Vain 6 % ei osannut sanoa, mitä he asiasta ajattelevat. Muutama (11 %) puolestaan oli jättänyt kysymykseen vastaamatta.

Kuvio 9. Lasten ajatukset vanhempien alkoholinkäytöstä.

Lapsilta kysyttiin myös, ovatko he masentuneita vanhempiensa alkoholinkäytön vuoksi. Vastanneista 94 % ei kokenut olevansa masentunut. Vastaavasti 2 % koki olevansa masentunut vanhempiensa alkoholinkäytön vuoksi. Vain muutama (4 %) vastanneista ei osannut sanoa, onko masentunut vai ei. Lapsista 8 % ei vastannut kysymykseen lainkaan.

Lopuksi kysyttiin, saavatko lapset tarvittaessa apua perheen ulkopuolisilta henkilöiltä vanhempien alkoholinkäyttöön liittyvissä asioissa. Puolet vastanneista (50 %) ilmoitti, ettei saa apua ulkopuolisilta henkilöiltä. Vastaavasti vastanneista apua sai 36 %. Vastanneista 14 % ei osannut sanoa, saako apua muilta henkilöiltä. Lapsista 16 % jätti kysymykseen vastaamatta. Kysyttäessä, kuinka moni kokee tällä hetkellä tarvitsevansa apua vanhempiensa alkoholinkäyttöön liittyvissä asioissa ja millaista, suurin osa (73 %) lapsista ei kokenut tarvitsevansa apua tai ei ainakaan

tunnistanut tarvetta. Vain 2 % vastanneista ei osannut sanoa, tarvitseeko apua tällä hetkellä.

Lasten vastauksista (1 %) ilmeni myös vanhemman hoidon tarve, sillä lapsi vastasi kysymykseen:

”en, tai jos yrittää mennä hoitoon ja aina sen jälkeen se jatkaa”.

Lapsista 24 % jätti kysymyskohdan tyhjäksi.

9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kyselyn kautta saatiin monipuolista tietoa aiheeseen. Seuraavassa saatuja tuloksia tarkastellaan suhteessa aiempiin tutkimustuloksiin sekä pohditaan opinnäytetyön etenemistä, eettisyyttä ja luotettavuutta.

9.1 Tulosten tarkastelua

Vastauksia saatiin 143 kappaletta. Vastaukset sukupuolten välillä jakautuivat hyvin tasaisesti, sillä vastanneita tyttöjä oli 73 ja poikia 70. Ikäjakaumassa oli jonkin verran hajontaa. Vastanneista puolet oli 12-vuotiaita, ja loput vastanneista jakautuivat siten, että 11-vuotiaita oli 36 % ja 13-vuotiaita 14 %. B koulu oli kolmesta koulusta oppilasmäärältään suurin, joten on luonnollista, että siellä oli eniten eli noin puolet (52 %) kyselyyn vastaajista. Sekä A että C kouluissa vastaajat jakautuivat täysin tasan eli molemmissa oli 24 % vastanneita.

Tulosten mukaan enemmistö lapsista ei ole nähnyt äitiään (71 %) tai isäänsä (64 %) nauttimassa alkoholia hänen läsnä ollessaan. Tämä voi kertoa joko siitä, että äiti tai isä käyttää alkoholia myöhään illalla, jolloin lapset ovat jo nukkumassa, tai sitten he saattavat nauttia alkoholia jossain muualla kuin kotona. Kuitenkin tulokset osoittivat, että isät käyttävät alkoholia äitejä enemmän lasten seurassa. Kyselyn tulos tukee hyvin vuoden 2008 juomatapatutkimuksen tuloksia, joiden mukaan vanhempien alkoholinkäyttö lasten läsnä ollessa on vähäistä (Piispa 2010a, 178).

Tulosten perusteella sekä äidit että isät olivat humalassa lasten seurassa hiukan enemmän viikonloppuisin (äidit 5 % ja isät 10 %) kuin viikolla (molemmat 1 %). Vanhempien alkoholinkäyttö lasten seurassa oli kuitenkin vähäistä, ja erot heidän alkoholinkäytössään viikolla ja viikonloppuna olivat pienet. Piispan (2010b, 20–21) mukaan alkoholia käytetään yleisimmin kotona ja viikonloppuisin. Opinnäytetyön kyselyn mukaan lapset näkivät vanhempien käyttävän alkoholia kotona ja viikonloppuisin melko vähän tai harvoin. Näin ollen opinnäytetyön tulokset ovat ristiriidassa Piispan kertomiin tutkimustuloksiin. Sen sijaan kyselyn tulos tukee vuoden

2008 juomatapatutkimuksen tulosta, jonka mukaan humalajuominen etenkin kotona on harvinaista (Piispa 2010a, 178).

Enemmistö vastanneista oli myös sitä mieltä, että äidin (98 %) tai isän (92 %) alkoholinkäytöstä ei tule ongelmia perheeseen. Näin ollen vain harva kertoi sanallisesti, millaisia ongelmia ilmenee. Lasten vastausten mukaan äidin ja isän käyttäytymisessä ei ilmene suuria muutoksia alkoholin vaikutuksen alaisena verrattuna normaaliin käytökseen. Vain yksittäiset tapaukset ilmoittivat poikkeavuutta vanhempien käytöksessä normaaliin verrattuna. Toisin kuin monet tutkimukset osoittavat tämän opinnäytetyön tulokset eivät kerro siitä, että vanhemmat käyttäytyisivät aggressiivisesti alkoholin vaikutuksen alaisena. Ainut mahdolliseen väkivaltaan viittaava vastaus oli, että vanhemmat huutavat ja isä on joskus vihainen.

Äidin ja isän alkoholiongelma kysyttäessä sekä tytöistä että pojista suurin osa oli sitä mieltä, ettei heidän vanhemmillaan ole ongelmaa alkoholin suhteen. Äidin alkoholiongelman suhteen tytöt olivat asiasta yksimielisempiä olemalla täysin eri mieltä asiasta, kun taas pojilla vastauksissa oli pientä hajontaa. Isän alkoholiongelma tytöt olivat enimmäkseen täysin eri mieltä, ja osa ei osannut sanoa, onko isällä alkoholiongelmaa. Pojilla vastauksissa oli isänkin kohdalla enemmän hajontaa. A-klinikkasäätiön vuoden 2009 Lasinen lapsuus -väestökysely osoitti, että joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä (Piispa 2010b, 21). Näin ollen tutkittu tieto ei vastaa tämän opinnäytetyön tuloksia, sillä kyselystä kävi yleisesti ottaen ilmi, ettei lasten vanhemmilla ole alkoholiongelmaa.

Kolmasosa vastanneiden lasten äideistä ja noin viidesosa isistä ei käyttänyt alkoholia lainkaan. Alueellisesti tarkasteltuna sekä äidin että isän alkoholinkäyttö jakautui melko tasaisesti, erityisesti isän kohdalla. Samansuuntaisia tuloksia alkoholin käyttämättömyydestä on saatu myös TERVAS - terveelliset valinnat ja räätilöidyt syömisen ja liikkumisen mallit 2009–2011 -hankkeen tutkimuksessa (Finne ym. 2012, 19–20). TERVAS-hankkeen tulokset kuitenkin osoittavat, että ei-alkoholia käyttäviä aikuisia on Etelä-Pohjanmaalla vähemmän, kuin mitä opinnäytetyön kyselyn tulokset osoittavat.

Eniten vastauksia saatiin kysymyksiin 1 ja 7, joissa siis kysyttiin, käyttääkö äiti ja isä alkoholia lapsen läsnä ollessa. Tämä johtunee siitä, että kyseisiin kysymyksiin on mahdollisesti ollut helpointa vastata. Isän kohdalla vastattiin yhtä paljon myös siihen, onko lapsi nähnyt isänsä humalassa seurassaan toistuvasti viikonloppuisin. Eniten äidin kohdalla oli jätetty vastaamatta kysymykseen, onko lapsi nähnyt äitiään humalassa toistuvasti arkisin. Tämä selittynee muun muassa sillä, että lapsen äiti ei käytä alkoholia, joten lapsi on sen vuoksi jättänyt kysymykseen vastaamatta. Isän kohdalla puolestaan oli eniten jätetty vastaamatta siihen, tulee-ko isän alkoholinkäytöstä ongelmia perheeseen. Tämä selittynee muun muassa sillä, että lapsi ei ole välttämättä ymmärtänyt kysymystä tai osannut vastata siihen. Toisaalta, jos isä ei käytä lainkaan alkoholia, lapsi ei ole nähnyt tarpeelliseksi vastata kysymykseen.

Yleisesti ottaen vanhempien alkoholinkäytöllä ei ollut negatiivisia vaikutuksia perheeseen. Suurin osa lapsista sai riittävästi hoivaa ja huolenpitoa vanhempien nauttiessa alkoholia. Kuitenkin hajontaa oli eniten kyseisessä kohdassa verrattuna muihin vanhempien alkoholinkäytön väittämiin (Kuvio 8.) Suurin osa ei kokenut jäävänsä huomiotta tai vaille rakkautta. Vaikka suurin osa lapsista ei tuntenut häpeää vanhempiaan kohtaan, niin kuitenkin lähes kymmenesosa häpesi vanhempiaan heidän juodessaan. Kyselyn mukaan lapset eivät myöskään joutuneet yleisesti ottaen huolehtimaan vanhemmistaan tai kotitöistä. Perheissä esiintyi myös vähän ruumiillista väkivaltaa. Jokaisessa edellä mainitussa väittämässä oli jonkin verran vastauksia siitä, etteivät lapset osanneet vastata kysymykseen. Kyselyn aiemmista tuloksista kävi ilmi, että vanhempien alkoholinkäytöstä ei aiheudu haittaa lasten elämään. Näin ollen on luonnollista, etteivät lapset koe edellä mainittuja asioita suuriksi ongelmiksi. Kyselyn tulokset poikkesivat jonkin verran australialaisen kirjallisuuskatsauksen (Parental alcohol misuse and the impact on children 2006, 2) ilmoittamista lasten kokemuksista, joita käytettiin kyselyn kolmannessa osiossa väittäminä. Opinnäytetyön tulosten mukaan lapset eivät kokeneet edellä mainittuja asioita Etelä-Pohjanmaalla niin suuriksi ongelmiksi kuin australialaisen kirjallisuuskatsauksen mukaan lapset kokivat (Parental alcohol misuse and the impact on children 2006, 2).

Tulosten mukaan vanhempien alkoholinkäytöstä ei juuri aiheudu haittaa lasten omaan elämään. Tuloksista kävi ilmi, että tytöt kokivat hieman poikia enemmän äidin ja isän alkoholinkäytön omaa elämäänsä haittaavaksi. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös vuoden 2008/2009 kouluterveyskyselyssä, jossa siis erityisesti tytöt kokivat vanhempien juomisen haittaavan omaa elämäänsä (Roine 2011, 33). Eri-ikäisten lasten vastauksissa ei ilmennyt eroavaisuuksia. Lähes kaikki lapsista olivat sitä mieltä, ettei vanhempien alkoholinkäytöstä aiheudu haittaa omaan elämään. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempien häiritsevä alkoholinkäyttö aiheuttaa lasten sosiaalista eristäytymistä. Opinnäytetyön kyselyn mukaan eristäytymistä ei kuitenkaan ilmene Etelä-Pohjanmaalla.

Yleinen näkökulma vanhempien alkoholinkäyttöön oli myönteinen. Vain yksittäiset tapaukset osoittivat negatiivisia ajatuksia. Tähän voi olla syinä esimerkiksi se, että suurin osa vanhemmista käytti niin vähän alkoholia, etteivät lapset pitäneet alkoholinkäyttöä pahana tai se, etteivät lapset halunneet/uskaltaneet kertoa totuutta.

Tulosten mukaan lähes kukaan ei kokenut olevansa masentunut. Saadut tulokset masennuksen suhteen ovat ristiriidassa muiden tutkimustulosten kanssa, sillä useat tutkimukset ovat osoittaneet, että varsinkin äidin alkoholinkäyttö vaikuttaa lapsen psyykeen heikentävästi ja myös altistaa masennukselle (Parental alcohol misuse and the impact on children 2006,1; Raitasalo & Holmila 2012, 57, 59). Tuloksen luotettavuuteen voi vaikuttaa esimerkiksi se, ettei lapsi tunnista masennuksen oireita tai halua myöntää masentuneisuuttaan.

Puolet vastanneista koki, ettei saa apua perheen ulkopuolisilta henkilöiltä vanhempien alkoholinkäyttöön liittyvissä asioissa. Sen sijaan 36 % vastanneista sai apua muilta. Lapsista 73 % koki, ettei tarvitse apua tällä hetkellä vanhempiensa alkoholiin liittyvissä asioissa. Loput vastanneista jättivät kysymykseen vastaamatta, tai eivät osanneet sanoa tarvitsevatko apua. Lisäksi ilmeni, että vain 1 % vastanneista saattaisi tarvita apua, mutta ei myöntänyt sitä suoraan. Tuloksista ilmenee ristiriita, sillä voi olla, että merkittävä osa lapsista ei saa apua vaikka ehkä tarvitsisikin. Toisaalta on voinut olla mahdollista, etteivät lapset täysin ymmärtäneet väittämää siitä, saavatko he apua ulkopuolisilta henkilöiltä. He ovat saattaneet esimerkiksi ajatella, etteivät tarvitse apua ja näin ollen vastanneet numerolla yksi.

Itäpuiston (2005, 3) väitöskirjan mukaan monetkaan lapset eivät ole saaneet lapsuudessaan tarvitsemaansa apua. Vaikka kyselyn tulosten mukaan suurin osa ei kokenut tarvitsevänsä apua, on avun saanti epävarmaa sitä tarvitseville. Koska yksittäisetkin vanhempien alkoholinkäytön vuoksi apua tarvitsevat tapaukset on tärkeä huomata, täytyisi muun muassa kouluterveydenhoitajien ja opettajien jatkossa pyrkiä tunnistamaan kärsivät lapset heidän hyvinvointinsa parantamiseksi. Onkin tärkeää, että lasten parissa työskentelevät ammattilaiset ottavat vanhempien alkoholinkäytön lasten kanssa puheeksi esimerkiksi terveystarkastusten tai sairaalahoidon yhteydessä.

Tulosten perusteella voi päätellä, että enemmistöllä lapsista menee hyvin. Tulosten mukaan ilmeni vain yksittäistapauksia, joilla asiat ovat huonommin. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että ei saa heittäytyä siihen luuloon, että kaikilla lapsilla tilanne vanhempien alkoholinkäytön suhteen on automaattisesti hyvä. Toisaalta tällä hetkellä tilanteensa hyväksi kokevillakin lapsilla asiat voivat muuttua huonompaan suuntaan, jo lyhyessä ajassa.

9.2 Opinnäytetyön vaiheet

Opinnäytetyön aiheen valinnan jälkeen valittiin neljä koulua satunnaisesti oppilaslukumäärän mukaan, jonka jälkeen niitä pyydettiin yhteistyökumppaneiksi. Yksi kouluista ei suostunut yhteistyökumppaniksemme, mutta kolme muuta koulua lupautuivat tulemaan mukaan.

Kyselylomake laadittiin aiempien tutkimusten pohjalta ja siten, että se antaa vastauksia asetettuun tutkimuskysymykseen. Kolme ensimmäistä osa-aluetta (äidin, isän ja vanhempien alkoholinkäyttö) käsittelivät lasten käsityksiä äidin ja isän alkoholinkäytöstä ja viimeinen osa-alue käsitteli lasten ajatuksia vanhempien alkoholinkäytöstä. Koska kysely oli suunnattu lapsille, oli kyselylomakkeesta laadittava mahdollisimman lyhyt. Tämä puolestaan hankaloitti kyselylomakkeen kysymysten rajaamista. Näin ollen monia hyviä ja tärkeitä kysymyksiä oli jätettävä pois. Muun muassa lasten pelko, syyllisyys ja sosiaalinen eristyminen sekä alkoholiperheen arkielämän kaoottisuus ja ristiriidat ovat tulleet esille aiemmissa tutkimuksissa,

joten kyselyssä olisi voitu kysyä näistä asioista. Tutkimukset ovat osoittaneet kodin riittelyn vaikuttavan alkoholiperheiden lapsiin alkoholinkäyttöä enemmän (Utoslahti & Peltoniemi (toim.) 2003, 169). Myös sanat oli muotoiltava lapsille ymmärrettäväksi. Lomakkeesta pyrittiin tekemään mahdollisimman monipuolinen. Lapsilla oli suljettujen kysymysten lisäksi mahdollisuus kertoa avoimesti omia ajatuksiaan avoimilla kysymyksillä. Lopullinen kyselylomake oli selkeä ja huolellisesti laadittu ja vastasi asetettuun tutkimuskysymykseen. Näin ollen mittarin validiteetti toteutui hyvin.

Yhteistyökumppaneihin oltiin ensin yhteydessä sähköpostitse. He suhtautuivat myönteisesti aiheeseen ja kyselyn toteuttamiseen. Yhteydenpito sähköpostilla oli kuitenkin hieman hankalaa, sillä suostumuksia kyselyn toteuttamiseen täytyi odotella joiltakin yhteistyökumppaneilta pidempään kuin oli toivottu. Prosessin etenemistä hankaloitti myös se, että posti ei lähettänyt lomakkeita kouluille siinä ajassa, mitä oli ajateltu. Yhteistyökumppanit toteuttivat kyselylomakkeiden jakamisen kouluilla hyvin sen jälkeen, kun lomakkeet olivat sinne saapuneet. Täytetyt kyselylomakkeet saatiin kuitenkin takaisin sovittua myöhemmin, minkä vuoksi vastausten analysointi siirtyi hieman myöhemmälle. Ongelmista huolimatta opinnäytetyö eteni ajallaan.

Saadut tulokset analysoitiin sisällön erittelyllä ja SPSS 19 -ohjelmalla. Tulokset vastasivat osittain aiheen teorial tietoa, mutta myös eroavaisuuksia tuli ilmi. Syinä eroavaisuuksiin saattoivat olla muun muassa aiheen arkuus sekä aineiston kerääminen eri menetelmällä ja tutkittavien valinta eri alueelta verrattuna aiempiin opinnäytetyössä käytettyihin tutkimuksiin (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 47). Kyselyn tulokset vastasivat ennakko-odotuksia.

Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus olivat realistiset, joten ne saavutettiin hyvin. Kyselyn kautta saatiin käsitys lasten ajatuksista ja näkemyksistä liittyen vanhempien alkoholinkäyttöön. Aikuisten alkoholinkäytön merkityksestä lasten elämään ei ole ennestään paljon tietoa, sillä aihetta on tutkittu hyvin vähän lasten näkökulmasta (Itäpuisto 2008, 8). Kyselyn avulla saatiin hyödyllistä tietoa lasten parissa työskenteleville ammattilaisille, kuten opettajille ja terveydenhoitajille, sillä työn kautta saatiin kartoitettua Etelä-Pohjanmaan alueen lasten hyvinvointia. Opinnäytetyö ja sen

tulokset tullaan antamaan yhteistyökouluille, mikä voi helpottaa lasten parissa työskenteleviä tunnistamaan lasten mahdollisen avun tarpeen, sillä se ei monesti näy päällepäin tai on vaikea yhdistää vanhempien alkoholinkäytöstä johtuvaksi.

Opinnäytetyön kautta oma teorian tieto ja osaaminen lisääntyivät. Työn aikana opittiin hakemaan itsenäisesti tietoa erilaisista lähteistä ja hyödyntämään sitä. Opinnäytetyöprosessin myötä opittiin myös laatimaan kyselylomake oikeilla menetelmillä, projektityöskentelyä, sisällön erittelyä, SPSS-ohjelman käyttöä saatujen teoriatuntien avulla, tulosten tulkintaa ja analysointia sekä johtopäätösten tekemistä.

9.3 Tulosten eettisyys ja luotettavuus

Tutkimukseen osallistuvien lasten vanhemmilla oli oikeus kieltää lastansa osallistumasta kyselyyn, sillä lapset olivat alaikäisiä. Näin ollen osallistuminen perustui tietoiseen suostumukseen. Koulut valittiin satunnaisotoksena oppilasmäärän mukaan, jolla varmistettiin, että vastauksia saataisiin riittävästi. Vastaukset käsiteltiin samanarvoisina. Lapset vastasivat kyselyyn nimettömänä, joten heidän henkilöllisyyttään ei tulla saamaan missään vaiheessa tietoon. Tutkimustulokset käsiteltiin luottamuksellisesti, eli tutkimustiedot eivät tulleet julki tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 172–174.)

Opinnäytetyön aihe on hyvin arkaluonteinen, joten ei ole tietoa siitä, ovatko vastaukset todenperäisiä. Ensinnäkin on syytä pohtia, ovatko vanhemmat ohjeistaneet lapsia vastaamaan kyselyyn vanhempien määrittämällä tavalla. Toiseksi on syytä ottaa huomioon se, kuinka rehellisesti lapset ovat vastanneet kyselyyn ja ovatko he ylipäättään vastanneet kyselyyn saamatta siihen lupaa. Tuloksissa on huomattavissa, että kyselyyn vastanneiden lasten vanhemmat käyttävät yleisesti ottaen vain vähän alkoholia. Onkin tärkeää pohtia, ovatko alkoholia runsaammin käyttävät vanhemmat jättäneet antamatta lapselle lupaa osallistua kyselyyn. Kaikki edellä mainitut asiat vaikuttavat tulosten luotettavuuteen. Itäpuiston (2008, 22) mukaan tiedon saaminen suoraan lapsilta ei ole aina helppoa. Lapsia suojellaan tutkimuseettisillä säädöksillä, jotka kieltävät tietojen keräämisen ilman vanhempien suostumusta. Monesti päihteitä käyttävät vanhemmat pyrkivät salaamaan ongelman,

eivätkä siksi anna lapsille suostumusta osallistua tutkimuksiin. (Itäpuisto 2008, 22.) Tuloksia analysoitaessa oli ajoittain hankalaa jakaa avointen kysymysten vastauksia tiettyihin ryhmiin, sillä samassa lauseessa oli monia eri asioita. Tämä voi vaikuttaa jonkin verran tulosten luotettavuuteen. Kyselyn tuloksia ei ole kuitenkaan muokattu, joten rehellisyys säilyi. Aiheen arkuudesta huolimatta vastauksia saatiin melko hyvin, ja niitä pystytään jossain määrin yleistämään Etelä-Pohjanmaan 11–13-vuotiaisiin lapsiin.

9.4 Jatkotutkimusehdotus opinnäytetyölle

Opinnäytetyön pohjalta voisi tehdä jatkotutkimuksen liittyen terveydenhuollon ammattilaisiin. Olisi tärkeää selvittää esimerkiksi haastattelulla, ottavatko he vanhempien alkoholinkäytön puheeksi lasten kanssa ja jos ottavat, niin miten. Lisäksi olisi merkittävää tutkia, millä keinoilla terveydenhuollon ammattilaiset pyrkivät tunnistamaan lapset, jotka elävät alkoholiperheissä. Itäpuiston (2008, 90) mukaan lasten parissa työskentelevät ovat ensisijaisen tärkeässä asemassa lasten hyvinvoinnin edistäjinä, sillä monesti heidän puuttumisensa tilanteeseen on lapselle ainoa keino tulla huomatuksi. Lapsen on usein oltava oma-aloitteinen saadakseen apua perheen ulkopuolisilta henkilöiltä. Monesti he kuitenkin kokevat avun hakemisen esimerkiksi koulukuraattorilta leimaavaksi, joten tällöin apu jää lapselta helposti hakematta. (Itäpuisto 2008, 76.)

LÄHTEET

- Alkoholinkäytön puheeksiotto ja mini-interventio. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 18.4.2013]. Saatavana: http://www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/alkoholinkayton-puheeksiotto-ja-mini-interventio1
- Assanangkornchai, S., Geater, A., Saunders, J. & McNeil, D. 2001. Effects of paternal drinking, conduct disorder and childhood home environment on the development of alcohol use disorders in a Thai population. *Addiction* 97, 217–226.
- Dahl, P. & Hirschovits, T. 2002. Tästä on kyse: tietoa päihteistä. 4. uud. p. Helsinki: Youth against drugs.
- Finne, M., Nissinen, K., Nygård, S., Hopia, A., Hietaranta-Luoma, H-L., Luomala, H., Karhu, H. & Peltoniemi, A. 2012. Eteläpohjalaisten elintavat ja terveyskäyttäytyminen: TERVAS - terveelliset valinnat ja räätälöidyt syömisen ja liikkumisen mallit 2009–2011. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Fyysinen väkivalta. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Väestöliitto. [Viitattu 19.4.2013]. Saatavana: http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/fyysinen-vakivalta/
- Hansson, J. & Oscarsson, C. 2006. Onnellinen lapsuus: kirja vanhemmille. Suomentajat Kari Koski, Elina Lustig & Leena Nilsson. Helsinki: Otava.
- Havio, M., Inkinen, M. & Partanen, A. (toim.) 2008. Päihdehoitotyö. 5. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Helakorpi, S., Holstila, A., Virtanen, S. & Uutela, A. 2011. Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2011. *Health Behaviour and Health among the Finnish Adult Population, Spring 2011*. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 45/2012. [Viitattu 18.4.2013]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90839/URN_ISBN_978-952-245-566-6.pdf?sequence=1
- Holmila, M., Bardy, M. & Kouvonen, P. 2008. Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (4), 421–432.
- Huttunen, M. 2011. Alkoholiriippuvuus (alkoholismi). [Verkkosivu]. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. [Viitattu 17.4.2013]. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00196&p_haku=alkoholiriippuvuus
- Itäpuisto, M. 2005. Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. [Verkkojulkaisu]. Kuopio: Kuopion yliopisto. [Viitattu 25.4.2013]. Saatavana Linda-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.

- Itäpuisto, M. 2006. Alkoholitutkimuksen unohdetut. Yhteiskuntapolitiikka 71 (3), 282–287.
- Itäpuisto, M. 2008. Pullon pohjimmaisat: lapsi, perhe ja alkoholi. Helsinki: Kirjapaja.
- Kananen, J. 2008. Kvantti: kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, liiketalous.
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: WSOY pro Oy.
- L 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.
- L 8.12.1994/1143. Alkoholilaki.
- L 1.4.1999/442. Laki holhoustoimesta.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 25.4.2013]. Saatavana Linda-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Lindroos, L. 2010. Hyvä vanhemmuus. [Verkkosivu]. Päihdelinkki. [Viitattu 10.4.2013]. Saatavana: <http://www.paihdelinkki.fi/Tietoiskut/337-hyva-vanhemmuus>
- Luhtasaari, S. 2010. Mitä masennus on? [Verkkosivu]. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. [Viitattu 19.12.2012]. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ama00002
- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: opiskelijalaitos. 4. p. Helsinki: International Methelp Ky.
- Moule, P. & Goodman, M. 2009. Nursing research: an introduction. Los Angeles: Sage.
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Pajulo, M., Pyykkönen, N. & Karlsson, L. 2012. Vanhemmuus ja pienten lasten unihäiriöt. [Verkkolehtiartikkeli]. Potilaan Lääkärilehti. [Viitattu 10.4.2013]. Saatavana: <http://www.potilaanlaakarilehti.fi/tiedeartikkelit/vanhemmuus-ja-pienten-lasten-unihairiot/>
- Parental alcohol misuse and the impact on children. 2006. [Verkojulkaisu]. Ashfield: Centre for Parenting and Research, NSW Department of Community Services. [Viitattu 23.4.2013]. Saatavana: http://www.community.nsw.gov.au/DOCSWR/_assets/main/documents/researchnotes_alcohol_misuse.pdf

- Piispa, M. 2010a. Alko vanhempien valistajana. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (2), 175–181.
- Piispa, M. 2010b. Alkoholivalistusta vanhemmille: Arviointi Viisas vanhemmuus -ohjelmasta 2009. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Pirskanen, H. 2011. Alkoholit, isyys ja valta: ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa. Helsinki: Väestöliitto.
- Raitasalo, K. & Holmila, M. 2012. Äidin päihteiden käytön yhteys lapsen kokemiin haittoihin: rekisteritutkimuksen tuloksia. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (1), 53–62.
- Roine, M. & Magnusson, M. (toim.) 2010. Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö: opas varhaiskasvatuksen työntekijöille. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Alko, A-klinikkasäätiö, MLL ja THL, Lasten seurassa ohjelma. [Viitattu 10.4.2013]. Saatavana: http://www.lastenseurassa.fi/pub/files/lapsi_ja_vanhempien_alkoholinkaytto_opas_nettiin.pdf
- Roine, M. 2011. Vanhemman juomisesta huolta kantavien tyttöjen ja ammattiauttajien kohtaamisia verkossa. *Nuorisotutkimus* 29 (4), 33–46.
- Seppä, K., Alho, H. & Kiianmaa, K. (toim.) 2010. Alkoholiriippuvuus. Helsinki: kustannus Oy Duodecim.
- Utoslahti, K. & Peltoniemi, T. (toim.) 2003. Pikkuikäisiä: kirjoituskilpailun kertomuksia ja tutkimustietoa Lasinen lapsuus -hankkeesta. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Vanhemmuus ja kasvatus. Ei päiväystä. Vanhemmuus muuttaa elämää. [Verkosivu]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 11.4.2013]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/
- Veijalainen, E-K. & Lehtinen, E. (toim.) Ei päiväystä. Päihteet lapsen silmin: mitä lapseni ajattelee, kun juon? [Verkojulkaisu]. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. [Viitattu 12.4.2013]. Saatavana: www.ensijaturvakotienliitto.fi/@Bin/3305317/PLSesite.pdf
- Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Tammi.
- Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Tammi.

LIITTEET

LIITE 1 Kyselylomake**Kysely vanhempien alkoholinkäytöstä Sinun kokemana****1. Taustatiedot. Rastita tietosi.**

Sukupuoli Tyttö ☐ Poika ☐

Ikä ____v.

Asuminen Äidin kanssa ☐ Isän kanssa ☐

Molempien vanhempien kanssa ☐

Muu, mikä: _____

Koulu _____

Vastaa seuraaviin kysymyksiin ympyröimällä mielestäsi sopivin vaihtoehto 1 - 5 väliltä. 1= täysin eri mieltä, 2= lähes eri mieltä, 3= en osaa sanoa, 4= lähes samaa mieltä ja 5= täysin samaa mieltä.

2. Äidin alkoholinkäyttö

1. Äitini käyttää alkoholia läsnä ollessani 1 2 3 4 5

2. Olen nähnyt äitini humalassa seurassani

a.) toistuvasti arkisin (ma-pe) 1 2 3 4 5

b.) toistuvasti viikonloppuisin (la-su) 1 2 3 4 5

3. Äitini alkoholinkäytöstä tulee ongelmia perheeseeni 1 2 3 4 5

Jos tulee, niin millaisia? _____

4. Miten äitisi käyttäytyy, kun hän juo alkoholia? _____

_____

5. Koen, että äidilläni on alkoholiongelma 1 2 3 4 5

6. Äitini ei käytä alkoholia ☐

3. Isän alkoholinkäyttö

7. Isäni käyttää alkoholia läsnä ollessani 1 2 3 4 5

8. Olen nähnyt isäni humalassa seurassani

a.) toistuvasti arkisin (ma-pe) 1 2 3 4 5

b.) toistuvasti viikonloppuisin (la-su) 1 2 3 4 5

9. Isäni alkoholinkäytöstä tulee ongelmia perheeseeni 1 2 3 4 5

Jos tulee, niin millaisia? _____

10. Miten isäsi käyttäytyy, kun hän juo alkoholia? _____

11. Koen, että isälläni on alkoholiongelma 1 2 3 4 5

12. Isäni ei käytä alkoholia ☐

4. Vanhempien alkoholinkäyttö

Kun vanhempani nauttivat alkoholia...

13. Saan riittävästi hoivaa ja huolenpitoa 1 2 3 4 5

14. Koen äitini jättävän minut huomiotta 1 2 3 4 5

15. Koen isäni jättävän minut huomiotta 1 2 3 4 5

16. Tunnen, ettei minua rakasteta 1 2 3 4 5

17. Tunnen häpeää vanhempiani kohtaan 1 2 3 4 5

18. Joudun itse huolehtimaan vanhemmistani 1 2 3 4 5

19. Joudun vanhempien puolesta huolehtimaan kotitöistä 1 2 3 4 5

20. Perheessäni esiintyy ruumiillista väkivaltaa (esimerkiksi tukistus, lyöminen)

1 2 3 4 5

5. Omat ajatukset. Jatka vastauksiasi tarvittaessa paperin kääntöpuolelle.

21. Vanhempieni alkoholinkäytöstä aiheutuu haittaa omaan elämään (esimerkiksi ystävyssuhteisiin)

1 2 3 4 5

Jos aiheutuu, niin missä tilanteissa? _____

22. Kerro, mitä ajattelet vanhempasi/vanhempiesi alkoholinkäytöstä.

_____

23. Olen masentunut vanhempani/vanhempieni alkoholinkäytön vuoksi

1 2 3 4 5

24. Saan tarvittaessa apua perheen ulkopuolisilta henkilöiltä vanhempieni alkoholinkäyttöön liittyvissä asioissa

1 2 3 4 5

25. Koetko tällä hetkellä tarvitsevasi apua vanhempiesi alkoholinkäyttöön liittyvissä asioissa? Kuvaile millaista.

_____

Kiitos vastauksista!

LIITE 2 Saatekirje

Arvoisa rehtori ja 5.–6. -luokkalaisten opettajat

Olemme 3. vuoden sairaanhoitajaopiskelijoita Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä aiheesta *Vanhempien alkoholinkäyttö lasten näkökulmasta*. Opinnäytetyön aihe tuli Seinäjoen ammattikorkeakoulun toteuttamasta monialaisesta päivästä Prismassa Kansainvälisenä lastenoikeuksien päivänä 20.11.2012. Opinnäytetyössämme tutkimme 5.–6. -luokkalaisten lasten käsityksiä vanhempiensa alkoholinkäytöstä.

Opinnäytetyömme aihe on tarpeellinen lapsille, opettajille ja hoitotyöntekijöille, sillä vanhempien alkoholinkäyttö on nykyisin hyvin yleistä ja vaikuttaa merkittävästi lasten hyvinvointiin. A-klinikkasäätiön vuoden 2009 Lasinen lapsuus - väestökyselyn mukaan joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä. Tämän kyselyn avulla toivomme saavamme tietoa Etelä-Pohjanmaan alueen 5.–6. -luokkalaisten suhtautumisesta vanhempien alkoholinkäyttöön. Tavoitteena on saadun tiedon avulla arvioida lasten hyvinvointia. Lisäksi välitämme saadun tiedon terveydenhuollon ammattilaisille ja käytäntöön.

Ohessa kyselylomake, jonka toivomme 5.–6. -luokkalaisten täyttävän oppitunnilla. Lomakkeet laitetaan täytön jälkeen mukana olevaan kuoreen ja kuori suljetaan. Palautus tapahtuu siten, että haemme vastatut lomakkeet koulultanne henkilökohtaisesti (pvm). Vastaamalla kyselyyn lapset voivat auttaa kehittämään vanhempiaan kohdistuvaa päihdetyötä ja auttaa löytämään keinoja omaan hyvinvointiinsa. Lapset vastaavat kyselyyn nimettömänä, jolloin henkilöllisyyksiä ei saada tietoon. Kyselylomakkeet tullaan käsittelemään luottamuksellisesti eikä aineistoa tulla käyttämään missään muussa yhteydessä. Pyydämme teitä vastaamaan kyselyyn 21.2.2013 mennessä.

Kiitos osallistumisesta!

Yhteistyöstä kiittäen,

Sairaanhoitajaopiskelijat Jonna Autio ja Henna Hakala, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tarvittaessa voitte ottaa meihin yhteyttä sähköpostitse etunimi.sukunimi@seamk.fi

LIITE 3 Vanhempien suostumuslomake

Hyvät vanhemmat!

Olemme kaksi sairaanhoitajaopiskelijaa Seinäjoen ammattikorkeakoulusta ja valmistumme jouluna 2013. Teemme opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on saada tietoa vanhempien alkoholinkäytöstä 5.–6. -luokkalaisten kokemana. Toteutamme tutkimuksen Etelä-Pohjanmaan alueen muutamalla ala-asteella. Koulut on valittu satunnaisotoksena.

Tiedonkeruu tapahtuu lyhyenä kyselytutkimuksena. Opettaja jakaa kyselylomakkeet oppitunnin aikana 5.–6. -luokkalaisille. Vastaamalla kyselyyn lapset voivat auttaa kehittämään vanhempiin kohdistuvaa päihdetyötä ja auttaa löytämään keinoja omaan hyvinvointiinsa. Lapset vastaavat kyselyyn nimettömänä, jolloin henkilöllisyyksiä ei saada tietoon. Kyselylomakkeet tullaan käsittelemään luottamuksellisesti eikä aineistoa tulla käyttämään missään muussa yhteydessä. Raportoimme saadut tulokset opinnäytetyössämme. Olemme myös valmiita kertomaan tuloksista yhteistyötahoillemme ja terveydenhuollon ammattilaisille. Lähetämme valmiin opinnäytetyön kyselyyn osallistuneille kouluille.

Vastaathan alla olevaan suostumuspyyntöön 19.2.2013 mennessä.

Yhteistyöterveisin

Jonna Autio ja Henna Hakala

Tarvittaessa voitte ottaa meihin yhteyttä sähköpostitse etunimi.sukunimi@seamk.fi

-----

Lapseni _____ saa osallistua kyselytutkimukseen aiheesta Vanhempien alkoholinkäyttö lasten näkökulmasta.

_____
Vanhemman allekirjoitus